

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 9, Sayı 24, Temmuz 2022 / Volume 9, Issue 24, July 2022

SULTAN III. AHMED'İN KIZI SALİHA SULTAN İLE KAPTAN-I DERYÂ NİŞLİ MEHMED PAŞA'NIN DÜĞÜN MERASİMİ

*Wedding Ceremony of Sultan III. Ahmed's Daughter's Saliha Sultan With
Kaptan-ı Derya Mehmed Pasha Who Is From Niş*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 03.02.2022
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 01.07.2022
Sayfa/ Pages : 391-418
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2022.219>

Rümeysa KARS

(Dr. Öğr. Üyesi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir / Türkiye, e-mail:
rumeysakars@nevsehir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5176-1107>

Atıf/Citation

Kars, Rümeysa, "Sultan III. Ahmed'in Kızı Saliha Sultan ile Kaptan-ı Deryâ Nişli Mehmed Paşa'nın Düğün Merasimi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9/24, 2022, s. 391-418.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 9, Sayı 24, Temmuz 2022.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 9, Issue 24, July 2022.

ISSN: 2148-5704

SULTAN III. AHMED'İN KIZI SALİHA SULTAN İLE KAPTAN-I DERYÂ NİŞLİ MEHMED PAŞA'NIN DÜĞÜN MERASİMİ

*Wedding Ceremony of Sultan III. Ahmed's Daughter's Saliha Sultan With Kaptan-ı Derya
Mehmed Pasha Who Is From Niş*

Rümeysa KARS

Öz: Osmanlı saltanat geleneğinde padişahların kız kardeşleri ve kızları hanedan mensubu oldukları için yaşamları, eğitimleri, evlilikleri tıpkı şehzadeler gibi belirli bir kaideye göre tertip edilmiştir. Hayatları, evlilik çağına gelinceye kadar Osmanlı sarayında harem bölümünde annelerinin yanında Türk kültür ve gelenekleri ekseninde geçmiştir. Eğitimleri de yine sarayda kendilerine tahsis olunan mekânlarda özel hocalar eşliğinde gerçekleşmiştir. Bunlar ayrıca teamül gereği onlu yaşlarına geldikleri esnada zengin temlik veya has tahsisleri ile taltif edilmişlerdir. Nişan veya evlilik çağına geldiklerinde teşrifat ve teşkilat nizamına uygun olarak gösterişli törenlerle genelde itibarlı ve maddi bakımdan zengin sayılabilecek paşalarla, beylerle ve alimlerle evlendirilmişlerdir. Çalışma konusu olarak ele alınan Saliha Sultan, III. Ahmed'in kızıdır. Gerek babası döneminde gerekse sonrasında tahta geçen amcazadesi I. Mahmut döneminde ve sonra kardeşi III. Mustafa devrinde bu padişahların teşvikleriyle çok sayıda evlilik gerçekleştirmiştir. İlk evliliğini 13 yaşında yapmıştır. Yaptığı tüm evliliklerde eşlerinin kendisinden yaşça büyük olması hasebiyle belirli aralıklarla dul kalmış ancak çok geçmeden itibarlı şahıslarla evlendirilmiştir. Bu çalışmada Saliha Sultan'ın son evliliği olarak kayıtlarda bahsi geçen ve Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Paşa ile gerçekleşen izdivacına ilişkin nişan ve nikâh merasimi süreci ve sunulan hediyelerin miktar ve mahiyeti ele alınmış; merasime ilişkin arşiv vesikalaları ve dönemin kronikleri de esas alınarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hanedan, Teşrifat, Teamül, Taltif, Düğün, Nişan, Merasim

Abstract: Since the sisters and daughters of the sultans were members of the dynasty in the Ottoman sultanate tradition, their lives, education and marriages were arranged according to a certain rule, just like the princes. Until they reached the age of marriage, they spent their lives with their mothers in the harem section of the Ottoman palace, in the axis of Turkish culture and traditions. Their training was also carried out in the palace, in the places allocated to them, in the company of private teachers. In addition, according to the custom, when they reached the age of ten, they were rewarded with rich assignments or special allocations. When they reached the age of engagement or marriage, they were married to reputable and financially rich pashas, gentlemen, and scholars, with ostentatious ceremonies in accordance with the ceremony and organization order. Saliha Sultan, which is considered as the subject of the study, She is III. Ahmed's daughter. During the reign of his uncle, Mahmut I, who ascended the throne both during and after his father, and then his brother During the reign of Mustafa III, many marriages were made with the encouragement of these sultans. He had his first marriage at the age of thirteenth. Due to the fact that all his wives were older than him in all his marriages, he was widowed at certain intervals, but was soon married to reputable people. In this study, the engagement and wedding ceremony process of Saliha Sultan's marriage with Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Pasha, which is mentioned in the records as the last marriage, and the amount and nature of the gifts presented; An evaluation has been made based on the archive documents of the ceremony and the chronicles of the period.

Key Words: Dynasty, Attendance, Custom, Reward, Wedding, Engagement, Ceremony

Giriş

Osmanlı saray hayatı bizzat da harem her zaman merakı celp eden bir hüviyet teşkil etmiştir. Padişah kızlarının evlilikleri de bu minvalde önem arz etmektedir. Evlilik merasimlerinin halka açık olarak yapılması bu gizeme kapı aralatan bir gelişme olagelmıştır.

Saliha Sultan'ın çok sayıda evlilik gerçekleştiren sultanlar arasında yer aldığı gerekli kaynak taramaları neticesinde tespit edilebilmektedir. Ancak Nişli Mehmed Paşa ile gerçekleştirdiği, onun son evliliği olmuş ve gayet sade bir törenle evlenmiştir.

Bu evliliğe dair Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde 156-61 koduyla, Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv kataloğundan TSMA.e No.: 272/1 numaralı vesika bu çalışmada çeviri ve değerlendirme yöntemine tabi tutularak analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda edinilen bilgiler ışığında Osmanlı'da *surname-i arus* adı verilen sultan düğünlerinin maddi ve manevi açıdan devlet ve toplum nezdindeki öneminin ortaya konulmasına olanak sağlayacaktır.

1. Osmanlı Devleti'nde Padişah Kızları ve Evlilikleri

Osmanlı Devleti'nde Saray, yönetici erkin çok boyutlu bir yaşam alanı olarak kullanılan önemli bir merkezdi. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı Devleti'nde saray teşkilatı üç kısımdan meydana gelmekteydi: Bunlardan birincisi, *Birûn* adı verilen dış kısım olup idari işlerin yürütüldüğü kısım, ikincisi bürokrat sınıfının eğitimden geçirildiği *Enderûn*, üçüncüsü ise padişahın ailesi ve hizmet sınıfı hükmündeki cariyelerin yaşadıkları *Harem-i Hümayun* adı verilen bölümdür.

Osmanlı padişahlarının özel mekânı ve gizli kalması gereken aile hayatının gizimini asırlar boyu koruyan harem, içinde yaşayanlar açısından bilinmesi istenmeyen, dışında yaşayanlar açısından da merakı celp eden bir kurum olarak varlığını muhafaza etmiştir. Ancak kadınların, ikballerin, cariyelerin ve sultanların hayatlarını, vazifelerini ve haremdeki konumlarını aydınlatacak bilgiler bu merakla ters orantılı olarak gizimini korumuştur.¹ Harem ilişkin mevcut bilgilerin pek çoğu varsayımlara dayalıdır. Arşiv kaynaklı yapılan çalışmalardan hareketle ancak ilgili konuda bilgi edinmek mümkün olabilmektedir. Osmanlı Padişahlarının kızlarına, ilk zamanlarda Selçuklu geleneğine riayeten *hatun*, Fatih'ten itibaren padişah kızlarına *sultan*, ayrıca ismi bilinmeyenlere *devlet hatun-sultan hatun* gibi tabirler kullanılmıştır. Bunun yanında sultanların, kız çocukları olmuşsa bunlar için *hanım sultan* ve oğulları olmuşsa bunlara da *beyzâde* adı verilirdi. Aynı şekilde şehzadelerin çocukları hususunda da aynı kaideye uyulurdu.

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyıldan itibaren özel ismin sonuna eklenmek suretiyle "...hanım sultan" veya "...vâlide sultan" şeklinde padişahların anneleri, kızları veya hanımları ile bazen şehzadeler için *sultan* unvanı kullanılmıştır.² *Sultan* unvanı bilindiği üzere hem padişahların hem de onların kız çocukları için kullanılır bir tabir olmuştur. Sultan tabiri, erkekler için bir unvan olarak *Sultan Ahmet* gibi ismin evveline; kız çocuklarına ise *Saliha Sultan* gibi ismin sonuna getirilmesi âdet olan bir sıfattır.

Padişah kızları olan sultanlar, evlenecekleri zamana kadar sarayda annelerinin yanında, hizmetlerindeki dadı, sütnine, kalfa ve cariyelerle birlikte yaşamlarını sürdürürlerdi. Beş-altı yaşına gelen sultanlar *bed-i besmele töreniyle* eğitime başlardı. Saray kadınları, haremde Türk kültür ve medeniyetini öğrenirlerdi Topkapı Sarayı'nda şehzadelerle birlikte, Şehzade Dershanesi'nde kendilerine tahsis edilen özel hocalardan ders alırlardı. Yıldız Sarayı'na geçtikten sonra sultanlar haremde, şehzadeler ise selamlıkta ders almaya başlamışlardı. Eğitimlerinde öncelikli ders Kur'an-ı Kerim ve dinî bilgiler olup daha sonra *matematik, coğrafya, tarih, Arapça, Farsça, güzel yazı ve kavaid-i Osmani* dersleri okutulurdu. Zamanla bu derslerin çeşitleri artmış hatta Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde Fransızca ve piyano dersleri de verilmeye başlanmıştı.³

¹ Funda Acar, "Osmanlı'da Padişah Oğulları ve Kızlarının Eşitlendiği Alan: Teşrifat", *Hitit Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi. Dergisi*, 14/27, (2015), 189-200.

² Osman G. Özgüdenli, "Sultân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, (2009), 496.

³ Ali Akyıldız, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Saray Kadınları", *Dergâh Dergisi*, 105/1, (1998), 16-8.

Padişahların kız çocukları olan sultanların, tarih boyunca birkaç tanesi dışında doğumla, ölüm arasında sabit bir döngüde yaşamlarını sürdürdükleri öngörüsü, sultanların hayatlarıyla ilgili çok az bilgi sahibi olunmasıyla alakalıdır. Tarih çalışmalarına sultanların daha çok evlilikleriyle konu oldukları saptanabilmektedir.

Sultanların evlilikleri ise padişahın uygun gördüğü zamanda ve yine padişahın damat adayını bizzat kendisinin seçmesiyle gerçekleşirdi. Osmanlı padişahları, devletin kurulduğu ilk dönemlerden on altıncı yüzyıla kadarki süreçte hanedan mensubu kızlarını veya kız kardeşlerini, Anadolu beyleri, beylerin oğulları veya ulema ailelerine mensup kişilerle evlendirmeye özen göstermişlerdi. Bu bilgiden hareketle Osmanlı hanedan evliliklerinde kuruluş döneminde dış siyaset ön planda iken daha sonraki dönemlerde iç siyaset etkili olmuştur.⁴ Bu evliliklerin çoğunun siyasi gayeyle gerçekleştirildiği bilinmekteydi. Diğer beyliklerle yapılan evliliklerde Osmanlı Devleti, beyliklerle ilişkilerini daha da sağlamlaştırabilmek için kızlarını bahsi geçen bu bey ailesinden birisiyle evlendirmişlerdir. Her iki tarafın da çıkarına yönelik olarak gerçekleştirilen bu evlilikler, karşılıklı anlaşma yoluyla gerçekleşiyordu. Karamanoğulları beyleriyle yapılan evlilikler bu hususta bir istisnayı teşkil etmekteydi. Nitekim, Osmanlı padişahları, uzun bir dönemi kapsayan üstünlük mücadelesinde kendi üstünlüklerini göstermek için kızlarını veya kız kardeşlerini emrivaki bir şekilde Karamanoğlu beylerine vermişlerdir.

Osmanlı padişahlarının kızları ile devletin güçlü komutanları ve âlimler arasında da evlilik bağı kuruluyordu. Bu evliliklerdeki amaç, komutanların devlete bağlılığını artırmak ve onlardan devlet aleyhine gelebilecek tehlikeyi önlemektir. Dinî zümreyle yapılan evlilikler ise, padişahın gücünü artırma amacına hizmet etmekteydi.⁵ Bu evlilik yoluyla da dinî otoritenin himayesinde Osmanlı yönetiminin hükmetme yetkisine meşruiyet kazandırılması hedefleniyordu olmalıydı.

Evlilik sistemindeki bu uygulama Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar devam etmiştir. Fatih döneminde yüksek görevlere devşirmelerin geçmeye başlamasıyla, sultanlar artık devşirme paşalarla evlendirilmeye başlanmıştır. Bu evlilik siyaseti devletin yıkılışına kadar bu şekilde devam etmiştir.

Juliette Dumas sultanların evlilik hususunda şehzadelerden daha özgür bir yaşantıya sahip olduğuna ilişkin şu ifadelerle yer vermiştir:

“Osmanlı Devleti, sultanların evliliklerini siyasi bir araç olarak kullansa da sultanlar, Avrupalı devletlerin prenseslerine göre daha şanslıydılar. Şöyle ki öncelikle eşleri soylu bir aileden gelmediği için sultanlara büyük saygı duymak zorundaydılar ve cariye sahibi olamazlardı. Diğer bir durum da sultanın çocuk yapma zorunluluğu yoktu. Çünkü Osmanlı Devleti'nde hanedan erkek evladın neslinden devam ederdi. Hanım sultanın erkek veya kız çocuğu hanedanda söz sahibi değildi. Bunun için de özellikle erkek çocuk doğurma baskısına maruz kalmıyordu. Sultanların boşanma hakları vardı ve eşlerinden şikâyetçi oldukları vakit durumu padişaha bildirerek onlardan kendi istekleriyle boşanabiliyorlardı. Boşandıklarında veya eşleri öldüğünde de tekrar evlenme şansları vardı.”⁶

Padişah kızlarının evliliklerindeki başka bir husus da sultanların evlenme yaşlarıdır. Bilhassa 1. Ahmet dönemi itibarıyla padişah kızları olabildiğince küçük yaşta evlendirilmişlerdir. Büluğ çağına girmeden hatta beşikte bile nişanlanan sultan örneğine rastlamak mümkündür. Sultanların, erken yaşta maddi gücü yerinde paşalarla nişanlanmaları ve evlenmeleri siyasi olduğu gibi ekonomik bir temele de dayanmaktaydı. Padişahlar, kızlarını çok küçük yaşta evlendirmek için, müstakbel damat, bu durumda sultanın büluğ çağını beklemek durumunda kalıyordu. Çoğu zaman sultanların eşleri, yaşça kâmil olduklarından sultanlar, büluğ çağına erişmeden ölebiliyorlardı. Bu durumda sultanların müstakbel ve vefat

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1988), 159.

⁵ Juliette Dumas, “Bir Prenses Bir Köleyle Evlenirse”, *Toplumsal Tarih*, 209, (2011), 2-7; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilatı*, 159.

⁶ Juliette Dumas, “Osmanlı Hareminden Fransız Sarayına”, *Toplumsal Tarih*, 202, (2010), 2-8.

etmiş ise merhum eşlerinin nişan sırasında kendilerine sundukları birtakım değerli hediyeler ve damadın mirası, olduğu gibi sultana intikal ediyordu. Hem damattan hem de davetlilerden gelen hediyeler, hazineye belirli bir katkı sağlamış oluyordu.⁷

Bu evliliklerin sultanlar açısından erken yaşta yapıma gerekçesinin ekonomik boyutunun yanı sıra sosyal ve siyasi boyutu da göz ardı edilmemelidir. Şehzadelerin sancağa çıkması usulünün terk edilmesinden sonra, şehzadeler tahta çıkıncaya kadar çocuk sahibi olamıyordu. Bu durum çocuk sayısında azlığa neden olduğu gibi padişahın tahta çıktığında yetişkin bir çocuğa sahip olması da uzun zaman alıyordu. Bu nedenle eğlenceye düşkün padişahlar da kızlarının evlilik yaşına gelmelerini beklemeden onları küçük yaşta evlendiriyorlardı.⁸ Bu suretle günlerce süren eğlenceler ekonomik anlamda ciddi bir külfet getiriyordu. Sultanların küçük yaşta evlenme ve nişanlanma durumları II. Mahmut döneminden itibaren son bulmuştur.⁹ Ayrıca harem kadınları da saray dışındaki güç odaklarıyla olan bağlantıyı, kendi kızlarını ileri gelen devlet adamlarıyla yaptırarak evliliklerle kurabilmekteydiler.¹⁰ Özellikle 17. yüzyıldan itibaren şehzadelerin sünnet törenleri önemini kaybederken, hanım sultanların düğünleri önem arz etmeye başlamıştır.

2. Saliha Sultan ve Kaptan-ı Deryâ Nişli Mehmed Paşa Hakkında

2.1. Saliha Sultan

Saliha Sultan, Lale Devri padişahı olan III. Ahmet ile Hatem / Hacı Hanım Kadının kızı olarak 21 Mart 1715 Perşembe günü Edirne Sarayı'nda dünyaya gelmiştir. Babasının yirminci çocuğudur.¹¹ Saliha Sultan, çocukluk dönemini babasının saltanatında Topkapı Sarayı'nda annesi ile geçirmişse de zaman zaman Edirne'ye gidip gelmiş olmalıdır.¹² 1718 sonrasında ise dönemin hanedan geleneklerine uygun olarak Sâdâbad ve Beşiktaş Kasırlarında kalmıştır. Buna dair Hammer, İbrahim Paşa'nın Beşiktaş Kasrı'nda 1721 yılı Nisan-Mayıs aylarında yapılan lale ve kandil şenliğine Sultan III. Ahmed ile birlikte oğulları Süleyman, Mehmed, Mustafa ve Bayezid ve kızları Ümmügülüm, Hadice, Âtike, Ayşe, Saliha, Rabia ve Zeyneb; Saliha Sultan'ın annesi Hatem Kadın ile diğer kadın efendilerin katıldığını belirtmektedir.¹³

Saliha Sultan'ın eğitimi, okuma-yazma çağına geldiğinde diğer hanedan mensupları gibi *bed-i besmele* merasimi ile başlamış olup daha sonra temel okuma, yazma, Kur'an okuma, tecvit ve temel dinî bilgiler öğretiminden geçmiştir. Amcasının oğlu I. Mahmut'un cülusu sebebiyle gönderdiği tebrikname ve mektuplar¹⁴ onun hüsn-i hat ve inşa dersi aldığını da göstermektedir.

Saliha Sultan siyasi gayelerle birçok kez evlilik yapmıştır. Nitekim evlilik çağına geldiğinde ilk olarak 13 yaşında Deli Hüseyin Paşa'nın oğlu Sarı Mustafa Paşa ile 1728'de düğünü yapılmıştır. İlk evliliği olduğu için damat seçimi, nişan ve düğün merasimi dönemin

⁷ Metin And, *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*. (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., (1982), 15.

⁸ Akyıldız, "Osmanlı Saray Kadınları", 18.

⁹ Adnan Giz, "Üç Yaşında Evlenen Sultanlar". *Tarih Dünyası*, 3, (1950), 105-7.

¹⁰ Selahattin Aslan, "Osmanlı Devleti'nde Siyasal İktidar Unsuru Olarak Harem", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1/1, (2011), 10.

¹¹ Tahir Güngör, "Vak'anüvis Hakim Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)", (DT, İstanbul: Marmara Ü., (2014), 54.

¹² Mustafa Güler-Rahime Özdamar, III. Ahmed'in Kızı Saliha Sultan ve Vakıfları (1127-1192/1715-1778), *Tarih Dergisi*, 75 (2021/3): 117-58.

¹³ Joseph Freiherr Von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, XIV, yay. haz. Erol Kılıç - Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İstanbul (1994), 43-44.

¹⁴ *Padişah öldüğünde şehzadelerinin dışındaki harem halkı, annesi, kadınları, kızları ve câriyeleri Eski Saray'a gönderilir, şehzadeler Topkapı Sarayı'nda alkonulup Şimşirlik Dairesi'nde sıkı gözetim altında yaşar, kızları Eski Saray'dan ancak evlilik yoluyla ayrılabilir, kadınlarıyla ikballeri geri kalan ömürlerini burada sürdürürlerdi. Yeni padişahın saltanatı bu sebepten ötürü harem halkınca kutlanır. Görkemli yaşantının bu biat dolayısıyla idame edeceğine yönelik bir fikir harem halkı nezdinde önem kazanırdı. Nitekim Saliha Sultan da Lale Devri'nin görkemli çağı neticesinde hazin bir sonla tahttan indirilen babasından sonra yeni hükümdar I. Mahmut'a aynı gaye ile bağlılığını bildirmekte gecikmemiş ve cülusuna ilişkin tebrikname yollamaktan geri durmamıştır. Tebriknameye ilişkin daha detaylı bilgi için bkz: (BOA), (TS.MA-e), No.: 422/1-6.*

vakanüvisi Raşid Efendi tarafından detaylı olarak ele alınmıştır.¹⁵ Hazırlanan ziynetler ve diğer kıymetli eşya Saray'a gönderilmiştir. Aynı gün saat 12.30'da düğün merasimi yapılmıştır. Düğünde Mustafa Paşa'nın sağdıçısı Tevkiî Ali Paşa olmuştur. Paşa tarafından gönderilen hediyeler Darüssaade Ağası Beşir Ağa marifetiyle Saliha Sultan'a iletilmiştir. Ardından 10.000 tuğralı altın mihr ile Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi nikâhı kıymış, nikâh duasını Ayasofya Şeyhi İspirîzâde Ahmed Efendi yapmıştır. Nikâhın ardından Sadrazam'a samur kürk ferace, Tevkiî Ali Paşa'ya samur kürk ve diğer erkâna değişik hediyeler takdim edilmiştir. Neticede Saliha Sultan, Sarı Mustafa Paşa ile 14 Şevval 1140 / 24 Mayıs 1728 tarihinde nikâhlanmıştır. Nikâh merasiminin ardından Şevval'in 17. günü çeyizleri hazır edilip bir alay ile Eyüp Defterdar İskelesi yakınındaki Sahil Sarayı'na gönderilmiştir.¹⁶

Bu evlilikten Hatice adında bir kızı Ahmet adında bir oğlu olan¹⁷ Saliha Sultan üç buçuk yıl sonra Mustafa Paşa'nın ölümüyle dul kalmıştır. Daha sonra Sultan I. Mahmut tarafından ikinci defa 25 yaşındayken 1740/41'de Abdi Paşazâde Ali Paşa ile evlendirilmiştir. Sarhoş ve güleç lakaplı Ali Paşa 1744'te İran seraskeri iken vefat etmiş Saliha Sultan bu nedenle yeniden dul kalmıştır. Hatipzade Yahya Paşa, evlilik yaptığı başka bir şahıstır.¹⁸ İlginç bir şekilde telif kaynaklarda geçmeyen evlilik ve nikâh merasimi, dönemin kroniklerinde dolaylı olarak zikredilmektedir. Bir diğer evliliğini Koca Ragıp Paşa ile 29 yaşındayken yapmıştır. Osmanlı'da mevcut teşrifat geleneği üzere düzenlenen nişan ve nikâh merasimi sebebiyle, Ragıp Paşa, Saliha Sultan'a hediye olarak on altı adet kapaklı gümüş tabak, bir gümüş sini, bir kâse şeker, otuz kâse süt ve elli kâse meyve göndermiştir. Nişan töreninden 15 gün sonra nikâh yapılarak, muhtemelen Saliha Sultan'ın arzusu ile Eyüp'teki saraya yerleşme kararı verilmiştir. Ancak Eyüp Sarayı'nda tamirat işleri devam ettiği ve Ragıp Paşa'nın Topkapı Sarayı çevresinden ayrılmasının uygun olmayacağı gerekçeleriyle Saliha Sultan, yeni eşinin sarayına yerleşmiştir.¹⁹ Sadrazam Ragıp Paşa, altı sene üç ay kadar sadarete bulunduktan sonra 1763'te vefat etmiştir. Saliha Sultan ise tekrar dul kalmıştır. Daha sonra Sultan III. Mustafa'nın arzusu üzerine eski yeniçeri ağalarından ve kaptan-ı deryalarından Vezir Mehmet Paşa ile evlendirilmiştir. Bu esnada 49 yaşında olduğu ve evliliğin ise altı sene sürdüğü bilinmektedir. Nitekim Mehmet Paşa 1771'de Tuna boyunda Yer Göğü mevkinde, yeniçeriler tarafından parçalanarak öldürülmüş, Saliha Sultan 55 yaşında tekrar dul kalmışsa da bu evliliğinden sonra bir daha evlilik gerçekleştirilmemiştir.²⁰

Padişahlar bizzat teşvik ettikleri evliliklerde kızları vasıtasıyla devrin önemli vezirleriyle akrabalık bağı kurulabilmesini sağlayabilmişlerdir. Saliha Sultan'ın evliliklerini biri sadrazam olmak üzere önde gelen paşalar oluşturmuş ve gerçekleşen evliliklerin ortak noktası paşaların, Saliha Sultan ile evli iken vefat etmiş olmalarıdır. Bu durum, bahsi geçen evliliklerin, paşalar ileri yaşlardayken gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Saliha Sultan, Mehmet Paşa'nın vefatından yaklaşık 6-7 yıl sonra rahatsızlanınca Eyüp Sultan'daki sahil sarayına naklini III. Mustafa'dan talep etmişse de 11 Ekim 1778 Pazar günü 63 yaşında iken vefat etmiştir. Mezarı Eyüp Sultan Camii şadırvan avlusunda Döreke kahramanı

¹⁵ Mehmed Raşid, *Tarih-i Raşid, IV*. İstanbul (1282), 43.

¹⁶ Raşid, VI, 564.

¹⁷ Kaya Şahin, "Staging An Empire: An Ottoman Circumcision Ceremony As Cultural Performance", *The American Historical Review*, 123/2, (2018), 49

¹⁸ Mustafa Güler-Rahime Özdamar, "III. Ahmed'in Kızı Saliha Sultan ve Vakıfları (1127-1192/1715-1778)". *Tarih Dergisi*, 75 (2021/3): 117-158; Fanny Davis, *The Ottoman lady: A social history from 1718 to 1918*. (Greenwood Yay., 1986), 75.

¹⁹ Güngör, "Vak'anüvis Hakim Efendi". 542; Güler & Özdamar, "Saliha Sultan Vakıfları" 76.

²⁰ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları: Valide Sultanlar, Hasekiler, Kadın Efendiler, Sultan Efendiler*. (İstanbul: Oğlak Yay., 2008), 98; Hülya Tezcan, *Osmanlı Sarayı'nın Çocukları: Şehzade ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*. (İstanbul: Aygaz Yay., 2008), 87.

Edhem Paşa'nın mezarının sağındadır. Fatma, Ayşe ve Emine Hanım Sultan isimli kızlarının da genç yaşlarında vefat ettikleri bilinmektedir.²¹

2.2. Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Paşa

Nişli Mehmed Paşa'nın hayatına dair veri oldukça sınırlıdır. Doğum tarihi net olarak saptanamasa da doğum yerinin Niş olduğu bilinmektedir. Mehmed Paşa, Şahin Paşa'nın damadı olan Hacı Hüseyin Paşa'nın kız kardeşinin oğludur. III. Ahmed döneminde bazı diplomatik adımlarda adını duyuran Mehmed Paşa hakkında Çelebizade Asım Efendi (ö. 1173 / 1760) onun Şirvan, İran ve Lezki olayları hakkında Çar'la görüşerek III. Ahmed'in Rusya'nın "Lezki taifesi" üzerine düzenlediği seferin barışa aykırı olduğunu bildiren mektubunu iletmek üzere orta elçi olarak görevlendirildiğini belirtmektedir.²² Ayrıca Nişli Mehmed Paşa'nın kendisinin de Sefaretnamesi'nde elçi olarak vazifelendirildiğine değinir. Sefaret sürecini *Sefaretname-i Rusya* adıyla kaleme almıştır²³ Sicill-i Osmani'ye göre Nişli Mehmed Paşa, kapıcıbaşılik dahil olmak üzere devletin çeşitli kademelerinde çalıştıktan sonra, Damad (Şehid) İbrahim Paşa'nın sadaretinde (1718-30) rütbesi geri alınarak 1725'den itibaren beş sene müddetle Kastamonu'da sürgüne gönderilmiştir. 28 Eylül 1730 tarihinde gerçekleşen Patrona Halil isyanından hemen sonra serbest kalan Nişli Mehmed Paşa, Mısır'a memur olarak gitmiş, sipahiler ağası ardından da başbakıku vazifesini yürütmüştür.²⁴ Mehmed Paşa, dayısı Hacı Hüseyin Paşa'nın *kethüdalığı* üstlenmiş olup; sonrasında Yeniçeri Ocağına girip 1758'de *turnacıbaşı* olup sonra "*benefse ağalığı*" vazifesini yürütmüştür. Sonraki süreçte ise *kul kethüdalığına* getirilmiştir. 1762'de ise *yeniçeri ağalığı* kendisine tevdi edilmiştir. 1763'te "*vezir*" rütbesi verilerek İstanbul'da sadaret kaymakamlığına getirilmiş ve yine aynı yıl kaptan-ı deryalık görevine getirilmiştir.

1764'te Saliha Sultan ile evlenip damad-ı şehriyari mertebesine erişmiştir. Saliha Sultan'ın Kaptanıderya Mehmed Paşa ile evliliği, Sultan III. Mustafa'nın teşviki ile olmuştur.

²¹ M. Çağatay Uluçay, (2011). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. (İstanbul: Ötügen Yay., 2011), 86; Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*.102.

²² Çelebizade İsmail Asım Efendi., *Târîh-i İsmail Asım Efendi*, haz. Kemal Efendi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 6, (1135/1723),

²³ *Bu eser, Nişli Mehmed Paşa'nın, Moskova orta elçiliği esnasında (1722-1723) tarihinde kaleme aldığı ve İstanbul'dan Moskova'ya hareket edip dönünceye kadar şahit olduğu tüm olayları detaylı bir şekilde anlattığı Sefaretname'sidir. Rus Çarı I. Petro, Pasarofça anlaşmasının ardından 1720 yılında Alaksei İvanovici Daşkov'u İstanbul'a elçi olarak göndererek Prut barışının Lehistan'a ait maddesinde değişiklik yapılması ve Kırım hanına verilecek verginin, hanla görüşülerek bir karara bağlanması talimatını vermiş ve Osmanlı Devleti ile yapılan müzakereler sonucunda 16 Ekim 1720 tarihinde yeni bir anlaşma yapılmasına karar kılınmıştır. Nişli Mehmed Paşa, dört bölümden oluşan Sefaretname'sinin birinci bölümünde, Rusların bu anlaşmadan sonra Osmanlılar aleyhine faaliyetlerde bulunması üzerine, Şirvan olaylarını rapor hâlinde III. Ahmet'e sunma vazifesiyle Rusya'ya elçi olarak gönderilmesinden bahseder. Eserin ikinci bölümünde İstanbul'dan hareket edildikten Moskova'ya kadarki yolculuk esnasında meydana gelen olaylar, çekilen sıkıntılar ve görülen yerler samimi ve yer yer alaycı bir üslupla nakledilir. Sefaretname'sinin üçüncü bölümünde Moskova'da başından geçen olayları, buradaki törenleri, yapılan müzakereleri, onuruna verilen ziyafetleri, nezaket ziyaretlerini, namelerin takdim edilmesini anlatır. Rusların Kafkas coğrafyasındaki emellerine ve mevcut ihtilaflı konulara değinir. Nişli Mehmed Paşa'nın amiralin kendi onuruna verdiği ziyafette çar ile program dışı karşılaşmalarını ve aralarında geçen konuşmaları ayrıntılarıyla anlattığı bölümde, çarın özel hayatına ilişkin bilgiler bulunmaktadır Nişli Mehmed Paşa'nın Moskova'dan ayrılmasından önce Petersburg'a giden çarın maiyetiyle birlikte düzenlediği alaya ait tafsilatların yer aldığı eserin dördüncü ve son bölümünde Rus elçisinin Fransa ve İspanya'nın ittifak ederek Avusturya'ya savaş açacağını ve yeneceğini belirttiği ve bunun Rusya'nın menfaatleri açısından son derece önemli bir gelişme olacağını vurguladığı kaydedilir. Sefaretname, 1724 yılında Osmanlı devleti ile Rusya arasında İstanbul'da yapılan ve hedefi İran'ın paylaşılması olan ittifakın ilk müzakere zemininin nasıl hazırlandığını gösterir niteliktedir. Detaylı bilgi için bk. Faik Raşit Unat, "Kapıcıbaşı Nişli Mehmet Ağa'nın Moskova Sefaretnamesi". *Tarih Vesikaları Dergisi*, 2/10, (1943), 450; Mustafa Budak, "Osmanlı - Rus ilişkilerinde Kafkasya". *Avrasya Etüdlere*, 4/103, (1995), 103-27; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. (Ankara), TTK Yay., 1999), 90; Mertayak, A, "Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi (1722-1723)"; Savaş, "Osmanlı Elçilerinin Sefâret Güzergâhları", 54-62. Halil İnalçık, (1948). "Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)". *Bellekten*, XII/ 46, (1948), 359.*

²⁴ Osman Köse, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münâsebetleri" *Osmanlı*, (1) (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 1999), 78.

Hammer, bu teşvikteki temel argümanın Sultan Mustafa'nın Laleli Camii'nin inşası için plan dışı yaptığı iki milyon kuruş harcamaının bir kısmını, bu evlilikten başka üç sultanın daha eşlerinden tedarik ettiğini belirtmektedir.²⁵ Bu evlilik altı yıldan fazla sürmüş ve Saliha Sultan, Mehmed Paşa ile evli iken Sadrazam Bahir Mustafa Paşa'nın onu kaptanıderyalıktan azledip Vidin valiliğine ataması üzerine çok kızmıştır.²⁶ Çünkü Mehmed Paşa'nın bu valiliğe atanması İstanbul'dan ayrılması anlamına gelmektedir. Nitekim Mehmed Paşa 1765'te Vidin valiliğinden sonra Kütahya'da Anadolu valisi ve 1766'da Bosna'da Rumeli valisi, 1769'da Hotin seraskerliğinde bulunmuştur. Bu tarihte vezirliği kaldırılarak Şumnu'ya gönderilmiştir.²⁷ 1770'te ise vezirlik rütbesi geri verilerek Eflâk seraskeri yapılmıştır. Bu görevde iken Halep valiliğine tayin edilmiştir. Fakat bu görevine gidmeden sınır ordugâhında yeniçerileri gücendirdiği için çıkan bir yeniçeri ayaklanmasını bastıramamıştır. Böylece Zilkade 1184 / Şubat 1771 tarihinde Tuna sahillerindeki Yergöğü Kalesi'nde ayaklanmacı yeniçeriler tarafından oradaki yeniçeri subayı Ahmet Ağa ile birlikte öldürülmüştür.²⁸ Mehmed Süreyya'nın Sicill-i Osmani'de "*Nişli Mehmed Paşa, "Askeri yönetmede bilgisizlik ve gevşekliğe sahip olduğu bilinen buna nazaran mülk idaresine askerlikten daha çok vâkıf olduğu..."*"²⁹ şeklindeki değerlendirmesi de onun görev hayatına dair bilgi içermektedir.

3. Saliha Sultan ve Kaptan-ı Deryâ Nişli Mehmed Paşa'nın Düğün Hazırlıkları

Osmanlı Devleti'nde düğün merasimlerinin son derece görkemli bir düzeyde tertibine her devirde büyük özen gösterilmiştir. Düğün törenlerini yazmakla görevlendirilen kişiler, düğünleri başından sonuna kadar kaleme almışlardır. Kaleme alınan bu eserlere ise *surname* denilirdi.³⁰ Dolayısıyla sur-i hümayun, Osmanlı tarihinde padişah kızlarının nikâh ve erkek evlatların sünnet düğünleri için kullanılan bir tabirdi. Sur-i hümayun şenliklerindeki organizasyon, aslında padişahın prestiji bakımından önem arz etmekteydi. Çünkü bu sayede hükümdarın azameti sergilenmiş olur ve padişahın tebaası ile arasındaki diyalog da güçlendirilmiş olurdu.³¹ Ayrıca Türk töresinde hükümdar, yönettiği halkın karnını doyurmakla mükellef olduğundan düğünler aracılığıyla hünkâr bu görevini de gerçekleştirmiş oluyordu.³² Düğün kayıtlarının tutulduğu surnameler incelendiğinde değişik dönemlerde yapılmış düğünlerde merasim bazında farklılıklara rastlamak mümkündür. Bu farklılıklar en belirgin şekilde düğünlerde icra edilen şenliklerde görülmektedir. Bununla birlikte "*sûr*" kelimesinin anlamı dahilinde olan düğün, ziyafet ve şenlik kavramlarını bünyesinde barındıran ve bu noktada hazırlık, davet, ziyafet, hediye ve eğlence bazında ortak özellikler taşıyan sünnet ve evlenme törenlerini birbirinden farklı kılan bazı merasimler bulunmaktadır. Evlilik için nişan, cihaz ve düğün, gelin merasimleri düzenlenirdi.³³

3.1. Damad-ı Şehriyari Seçimi

Damat, Türk toplumunda anne ve babaya göre kız evlatlarının kocası için kullanılan bir unvandır. Osmanlı Devleti'nde ise hanedan mensubu kızlarla evlenen kişiler için bu unvan kullanılmıştır. *Damad-ı şehriyari* terimi de benzer anlamda olup *padişah damadı* anlamına gelmektedir.³⁴ Bu terim, kullanım açısından on altıncı yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti'nin

²⁵ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, XIV. 43-4.

²⁶ "...Sadrazam'ın 30 Mart 1765'te azli ve sonrasında sürgün edildiği Midilli'de idamında Saliha Sultan'ın etkili olduğu bilinir. Daha fazla bilgi için bk: Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, XIV.108

²⁷ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniye)*. (akt. Seyit Ali Kahraman, haz. Nuri Akbayar), 5 (1996), 251-2; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, XVI. 108.

²⁸ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*. XVI. 108; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, IV/I. 298.

²⁹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, IV/I. 299.

³⁰ Hatice Aynur, "Surnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, (2009), 565.

³¹ Leslie Peirce, *Harem-i Hümayûn Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümlerlik ve Kadınlar*. (çev. Ayşe Berktaş), (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2002), 25.

³² Oktay Berber, "Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/10, (2009). 10.

³³ M. Çağatay Uluçay, *Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İyüzü*. (İstanbul: İnkılab Yay.,1959). 48.

³⁴ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (İstanbul: Aydın Kitabevi, 2009), 567.

damat tercihleri devşirme kökenli, sadrazamlardan ve paşalardan yana kullanılmaya başlanmasıyla tercih edilir olmuştur. Bu dönemden sonra gelen damatlara yani padişah kızlarının eşlerine damad-ı şehriyari denilmiştir. Böylelikle diğer damatlardan ayrı tutularak damad-ı şehriyarilik, bir *onur nişanı* olarak algılanmıştır.³⁵ Padişahın kullarından birisine bu onuru bahşetmesi bu kişiler nezdinde de önem arz ederdi. Çünkü damat olacak kişi bu vesileyle hanedanla yakın bir bağ kurmuş olacak ve damad-ı şehriyari olan kişinin rütbesi ve maaşı bu vesileyle artacaktır. Damatlar, bu avantajlarını siyaseten de kullanmaktan geri durmamışlardır. Bunun yanında bir sultanla evlenen kişinin rütbesinin hemen yükseltilmediği de bilinmektedir. Nitekim memurlara uygulanan terfi sistemi damatlara da aynen uygulanmıştır.³⁶ Padişah, ayrıca damat seçilen kişiye ek yükümlülükler de vermiş oluyordu. Öncelikle damad-ı şehriyari, evlendiği sultana saygı göstermek zorundaydı. Bu uygulama dikkat edilirse, İslam toplumundaki kadının kocasına itaat inancı düşüncesinin tamamen dışında bir anlayıştı. Ancak "*Padişahın kulu olan herkes hanedan mensubuna saygı göstermek zorundadır.*" kaidesi gereği damatlar, sultanları hoş tutup onların bütün emirlerini ve ihtiyaçlarını yerine getirip hatta kaptislerini dahi çekmek ve tek eşli olmak zorundaydılar. Boşanma talebinde bulunma hakları yoktu. Boşanma hakkı sadece sultanlara verilmişti. Sultan eğer kocasından şikâyetçi olursa, padişahın emriyle hem boşanır hem de damad-ı şehriyari unvanı kendisinden alınarak bu şahıslar buldukları görevden de azledilirlerdi.³⁷ Damat seçiminde sultanın veya namzet olarak atanan kişinin yine kaide gereği söz hakkı bulunmamaktaydı. Damat seçimini padişah yapar, sultan ile damad-ı şehriyari atanan kişi bu karara itaat etmekle yükümlüydü.³⁸ Bu gerekçeyle siyasette padişahın, damat seçiminde, gücünden yararlanabileceği veya kendi düşüncesine yakın kişileri tercih ettiği bilinmektedir. Padişah, damat tercihinin yaptıktan sora sadrazama bir hatt-ı hümayun yazar ve damat olacak kişinin hazırlıklarını yaparak nişan takımlarını/bohçasını sultan adına saraya göndermesini isterdi. Damadın evli veya bekâr olması da bu hükmü değiştirmez, namzetliğe seçilen kişi evli ise haberi alır almaz karısını boşamak zorunda olurdu.³⁹

Damat seçimlerinde diğer bir nokta da daha önce değinildiği üzere damatların genellikle sultanlardan yaşça oldukça büyük olmalarıdır. Büluğ çağına bile girmeyen sultanlar ellili yaşlardaki paşalarla tamamen siyasi gayelerle evlendiriliyorlardı. Sultanların küçük yaşta evlendirilme usulü I. Ahmed döneminden II. Mahmud dönemine kadar sürmüştür. II. Mahmud döneminden sonra sultanların erken evlenmeleri usulü son bulmuştur. Çünkü bu evliliklerde paşalar zıfak için sultanların büluğa ermelerini beklemek zorundaydılar. Bu bekleme süresinde paşalar, yaşlarının ileri olmasından dolayı ölebiliyorlar ya da siyasi nedenlerle ceza alabiliyorlardı. Bunların sonucunda sultan, dul kalır ve kendisine başka bir damat aranırdı. Bu nedenle birçok sultan birden çok evlilik yapardı.⁴⁰

Saliha Sultan'ın da çok sayıda evlilik gerçekleştirmiş olup son evliliğini kardeşi III. Mustafa döneminin kaptan-ı deryası eski Yeniçeri Ağası vazifesini ifa eden Nişli Mehmed Paşa ile 49 yaşındayken yaptığından bahsedilmiştir. Yaşına dair bir veriye erişilememekle birlikte Mehmed Paşa'nın, Saliha Sultan'dan yaşça büyük olduğunu yürüttüğü siyasi vazifelerin daha III. Ahmed döneminde başlayıp 18. yüzyılın sonlarına kadar sürmesinden yola çıkılarak söylenebilir. Yapılan bu evlilik merasiminde damat seçim ritüeline ilişkin bir bilgiye de erişilememektedir. İncelediğimiz konuya ilişkin bir arşiv vesikasında bu evlilik merasimi hakkında bilgi verilmiştir. Damad-ı şehriyariye ait bir vesikada sadece "*...Sabıka kapudan-ı derya vezir-i mükerrer yeniçeri ağası esbak Mehmed Paşa hazretleriyle Sultan III. Ahmed'in*

³⁵ Özdemir Nutku, "Damad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, (1993), 434-5.

³⁶ Dumas, "Bir Prenses Bir Köle...", 34-39; Ali Rıza Balaman, *Gelenekler, Töre ve Törenler*. (İstanbul: Betim Yay..1983), 141-2.

³⁷ Akyıldız, *Batılılaşma Dönemi*, 16-8.

³⁸ Dumas, "Bir Prenses Bir Köle...", 36.

³⁹ Akyıldız *Batılılaşma Dönemi...*, 18.

⁴⁰ Nutku, "Damad" 435; Uluçay, *Harem Hayatı*, 49.

kızı Saliha Sultan'ın *akd-i tenkih olunmasında icra olunan rüsum...*” ibaresinde ve ‘*damad-ı şehriyari*’ mahlasının kendisine tevcihine ilişkin kısımda rastlanılmaktadır.⁴¹

3.2. Nişan ve Nikâh Merasimi

Saliha Sultan'ın evliliklerinde üzerinde durulması gereken mühim bir nokta, padişahların veya sadrazamların evlilik kararı ve sonrasında bizzat kendilerine veya kurumsal olarak padişaha verilmesi teamül hâline getirilen hediye veya paraların saray harcamalarında kullanılabilmesidir. Ayrıca bu evliliklerde damadın çeyiz dışında özellikle padişah ve varsa valide sultana takdim ettiği hediyeler ekseriyetle sarayda muhafaza edilirdi. Bu minvalde bugün Topkapı Sarayı'nda sergilenen kimi kıymetli eşyanın kaynağı, padişah kızlarının düğünleri de dâhil olmak üzere evlilik ve sünnet merasimlerinde verilen hediyelerdir.⁴²

Padişahın kızı veya kız kardeşi için münasip gördüğü veya sadrazamdan salık vermesini istediği bir adayı damat olarak seçmesinin akabinde sadrazama yazdığı bir hatt-ı hümayunla damadın nişan takımlarını / bohçasını yollamasını emretmesiyle nişan ve nikâh süreci başlamış oluyordu. Padişahın fermanı üzere hazırlıklara başlayan damatların birçok masraf ederek ağırlıkları ve hediyeleri sultan adına saraya göndermesinin ardından da nişan töreni gerçekleştiriliyordu.⁴³

İncelenen vesikanın giriş bölümünde “*akd-i zevc-i selatin-i ismet ayin (sultanın evlilik akdi töreni)*” ibaresi törenin mahiyeti hakkında bilgi vermektedir.⁴⁴

Nişan için sultan sarayında birtakım hazırlık girişiminde bulunulduğu vesikanın ilgili kısmında şu şekilde belirtilmektedir: “...*Nikâh akdinden bir gün önce saray-ı amirede divan-ı ali olan kubbe-i hümayundaki ziyet-i mahsusadan fazlaca imadar (çadır), yasdık, minder, divanhane-i umum kaliçeler (halı), tefrişe (döşeme işleri) ve padişahın oturacağı örtü daire-i aklam ve reis efendi eliyle taht-ı mehterhaneden mefruşat, firaş (döşek), resm-i kadim üzere alınmaktadır.*”⁴⁵ Nikâh merasiminde davetlilerin ağırlanması için gereken malzemelerin temin edileceği yerler ve bu konuda görevlendirilen kişilere ilişkin bilgi bu sayede öğrenilebilmektedir.

Nişan töreni de belirli bir ritüel hâlinde gerçekleşmekteydi. Çalışmada *nişan-ı mihmanî* olarak bahsi geçen nişan töreni; gâh saray-ı asafî (vezir sarayı) gâh damat sarayında en kısa sürede tertip olunacağı şekliyle belirtilmiştir. Gerekli görülen mücevherat, mihr-i muaccel, zer-i meskûk (altın para), abesin (ayna), hazırlanmış meyve şekerleri, şekerlemeler, gümüş kadehlerle, yaldızlı kumaşlarla hazırlanıp piyade olarak sarıklı erkân ve orta kuşak ile gitmesine ve şekerleme konulacak kumaşlardan birer tanesinin ağalara dağıtılmasına karar verilmiştir. Cevher ve altın tepsilerin birer ikişer sarıklı ve samur kürklü ağalarca süslü çadırlara konulacağı ve bu çadırların önünde bekçiler, ihtiyaten muhafaza vazifesiyle görevlendirilecekleri kararlaştırılmıştı.⁴⁶ Törenin vezir sarayı ve damat sarayında dönüşümlü olarak gerçekleştirildiğini ve gerekli görülen ağırlıkların nitelikleri ve hazırlanan merasim eşyalarının muhafazasından sorumlu görevlilerin de belirlendiği öğrenilebilmektedir.

Nişan töreni ve hediyeleşmeler bittikten bir gün sonra nikâh töreni gerçekleştirilirdi. Osmanlı'da her tören, gelişigüzel değil belli bir teşrifat kuralına uygun olarak tertip edilirdi.

Sultanların nikâh törenleri, belirtildiği üzere sarayda Kubbe-i Hümayun odasında yapılırdı. Bunun için nikâh kararı ve günü belirlenince bu oda hazırlanır. Nikâh için şeyhülislam

⁴¹ BOA, TSMA, No.: 272/1: v.2-3 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763)

⁴² Metin And, *Kırk Gün Kırk Gece, Osmanlı Düğünleri ve Şenlikleri Geçit Alayları*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2020, 37.

⁴³ M. Çağatay Uluçay, “Fatma ve Safiye Sultanların Düğünlerine Ait Bir Araştırma”, *İstanbul Enstitüsü Mecmuası*, Baha Matbaası, IV, (1958). 68-87.

⁴⁴ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

⁴⁵ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

⁴⁶ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

ve devlet erkânı bir gün önceden kethüda aracılığıyla davet edilirdi. Ayrıca Ayasofya şeyhi de darüssaade ağası tarafından tören için davet edilirdi. Davetliler, Bab-ı Asafi'de toplanır ve sadrazamın eşliğinde saraya giderlerdi. Saraya geldiklerinde yeniçeri ağası, defterdar, reisülküttap ve çavuşbaşı ağa orta kapıda sadrazamı selamlar ve tertibe uygun şekilde birbirlerinin ardı sıra yürürlerdi. Kubbe-i Hümayun'a gelindiğinde sedirin sağ tarafında şeyhülislam ve sol tarafında da yeniçeri ağası ve defterdar efendi yer alır; diğerleri de ikinci sedire otururdu.

Davetliler gelip yerleştikten sonra damat ve gelinin vekilleri ile şahitleri gelirdi. Sultan'ın şahidi genellikle darüssaade ağası olurdu. Darüssaade ağası gelinin vekâletini alır ve Kubbe-i Hümayun odasına üzerinde seraser kürkle gelir, yeniçeri ağasının üst kısmındaki yerine otururdu. Damadın vekili, kethüda veya padişahın iradesinde münasip görülen bir kişi olurdu. Şahitler ya geleneğe uygun olarak hazinedar ağa ve başmuhasip ağa veya yine padişahın iradesinde uygun görülen kişiler arasından seçilirdi. Bütün bu kişilerin Kubbe-i Hümayun odasında toplanması üzerine şeyhülislam efendi, mihr-i müeccel ve mihr-i muaccelin miktarını belirleyerek hem şahitlerin hem de vekillerin şهادetlerini de alarak akd-i nikâhı tamamlardı. Nikâh sonrasına Ayasofya şeyhi dua eder, hediyelemeler ve ikramlardan sonra da merasim sadrazamın kalkmasıyla sonlandırılırdı.⁴⁷ 16. yüzyıla kadar mihr-i müeccel yüz bin altın üzerinde belirlenirdi. Ancak bu miktar her zaman aynı olmamıştır. Mihr-i müeccelin azlığı veya çokluğu evliliği mevzu bahis olan ölen bir padişahın kızıysa da değişebiliyordu. Çünkü genellikle ölen padişahların kızlarına daha az mihr isteniyor ve düğünleri de yaşayan padişah kızından daha sade oluyordu.⁴⁸

Evliliklerin padişahın teşvikiyle gerçekleştiği göz önünde tutulduğunda Saliha Sultan, kardeşi III. Mustafa devrinde Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Paşa ile bir evlilik gerçekleştirmiştir. (8 Zilkade 1177 / 9 Mayıs 1764) tarihinde yapılan Nikâh, Saliha Sultan'ın Eyüp'teki sarayında icra edilmiş ve merasime Şeyhülislam Dürrişâde, Darüssaade Ağası ve Mehmed Paşa'nın kethüdası katılmıştır.

Mehmed Paşa bu nikâhta 10.000 altın mihr-i müeccel tahsis etmiştir.⁴⁹ Merasim kaidelerine riayet edilerek gerçekleştirilen bu evliliğe ilişkin verilere çalışmanın ilerleyen safhalarında değinilecektir.

Osmanlı sultanların düğünlerinde nişan ve nikâh birbirinden farklı günlerde yapılırdı. Damatlığa layık görülen kişiye haber gönderilerek nişan ağırlığını göndermesi istenirdi. Bu nişan ağırlığı, nikâhtan bir gün önce nişan alayı merasimi ile yapılırdı. Nişan hediyesi damadın maddi durumuna göre değişse de mihr, yüzük, kuşak, bir çift küpe, bilezik, ayna, inci ve mücevherli pabuç, nalın, mest gelin tarafına muhakkak gönderilmek zorundaydı. Bunların yanında şekerlemeler ve meyveler de gönderilebiliyordu. Ayrıca eğer damadın maddi durumu yeterliyse, padişaha, baş kadına, kadınlara, şehzade ve sultanlara ve darüssaade ağasına da hediyeler gönderirdi.⁵⁰

İncelediğimiz vesikadan hareketle gerçekleşen nişan törenindeki nişan ağırlığı, nişan takımları ve ilgili şahıslara gönderilen hediyelere ilişkin erişilebilen veriler şu şekildedir:

⁴⁷ Aynur, "Surnâme", 67.

⁴⁸ Mehmet Akif Aydın, "Mehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 28, (2003), 389.

⁴⁹ BOA, TSMA.E, 790/39; 156/61.

⁵⁰ Acar, Osmanlı'da Padişah Oğulları, 101; Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikler". *Tarih Toplum*, 61, (1989), 31-9.

Tablo 1. Damat Tarafından Saliha Sultan için Gönderilen Nişan Ağırlığı (BOA, TSMA No: 272/1: v. 2)

Nişan Ağırlığı	Miktarı
Ağırlık namıyla	4.000 guruş
Hatem baha	3000 guruş
Diba-yı rumi	100 adet
Ağır telli hatayi	200 adet
Evsat telli hatayi	60 adet
Sade hatayi	100 adet
Beldar taklidi (İngiliz)	150 adet
Atlas	50 adet
Taraklı atlas (frengi)	50 adet
Ma'hur (Nemçe) ve çuka	15 adet
Çuka	60 adet
Ağır boyama	60 adet
Şeker ile memlu' kutu	160 adet

Gelenekler doğrultusunda damadın hazırlamakla yükümlü olduğu eşyalar bu şekilde hazırlanıp sultana gönderilmişti. Bu bağlamda damadın sultana değerli kumaşlardan belirli oranlarda gönderdiği tespit edilebilmektedir. Bu bağlamda geleneğe riayet edilerek nişan ağırlığının saraya takdim edildiği görülmektedir. Bunun yanında nişan takımı denilen bir nişan bohçasının hazırlanarak damat tarafından sultana hediye olarak sunulmasına ilişkin bir geleneğin de bulunduğundan daha önce bahsedilmişti.

“Sadr-ı sâbık Mustafa Paşa tarafından iffetlü azimetlü Sultan'a takdim olunan bu nişan takımı bir defter hâlinde kaydedilmiş ve Sultan-ı aliyetü'ş-şan efendi hazretleri taraf-ı beherlerine teslim kılınmış”⁵¹ ifadesinden evlilik töreninin zuhurunda bu geleneğe de riayet edildiği öğrenilebilmektedir. Muhtemeldir ki sadr-ı sabık Mustafa Paşa, damadın vekili vazifesini yürütmektedir. Vesikada rastladığımız “Yazıcı” tabiri de bu törenlerde teslim olunan hediyelerin bu şahıs tarafından kayıt altına alındığını göstermektedir.

Tablo 2. Damat Tarafından Saliha Sultan'a Gönderilen Nişan Takımı (BOA, TSMA No: 272/1: v. 3)

Nişan Takımı	Adet
Kebir elmas yüzük ve elmas ile müzeyyen altın kutu ve altın tepsi	kıt'a 1
Kebir elmas sorguç	kıt'a 1
Elmas ile murassa kelime-i tevhid	kıt'a 1
Elmas ile murassa İstefan	kıt'a 1
Elmaslı kebir zümürüd küpe	çift 1
Elmas ve zümürüd ve inci ile müzeyyen şal mücevher nikâb	kıt'a 1
Bektaşî resminde kebir zümürüd düğmeli ve incü üzereli elmas çep ü rast	çift 1
Elmas bilezik	çift 1
İki yanlu elmas kuşak maa altın çekme kullâb	kıt'a 1
Elmas ile murassa elbise	kıt'a 1
Elmas ve zümürüd lâ'l ve incü ile murassa fular	çift 1
Elmas ve zümürüd lâ'l ve incü ile murassa babuc	çift 1
Elmas ile zümürüd lâ'l ve incü ile murassa zerrin naleyn	çift 1
Elmas ile murassa tarak	kıt'a 1
Ağırlık namıyla;	
4 adet diba kise içinde murassa zincir	4000 guruş
Pay-endaz için seraser İstanbulî diba	top 3
Sim sagir nahil	kıt'a 1
Mücevherat vaz' olunan sim tepsi	8 adet
Sagir nahil	kıt'a 22

⁵¹ BOA, TSMA No.: 272/1, v.2 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

Evsat nahil	kıt'a 18: 22+18: 40
Sim-i halisden masnu' şeker kutusu	adet 2
Şeker bağçesi	adet 3
Şekerleme enva' kutusu	30 adet tabla 10
Varaklı meyve maa kaşık kutusu	tepsi 10
Sim kutu tabak sim ile masnu' sepet	adet 2
Dökme meyve sepet	adet 60-20: 40
Şükûfe tabla	adet 20
Kebir masnu' şükûfe	adet 1
Şükûfe nahil	adet 2

Tahttan indirilen padişah kızlarının düğün merasimi ve sunulan hediyelerin daha sade olabileceğine dair öngörüye rağmen bu tören her ne kadar nişan ve nikâh merasimi şeklinde tertip edilmiş olsa da sunulan hediyelerin mevcut padişahın kızlarına sunulabilecek hediyeler ile eşdeğer olması da muhtemelen damadın maddi durumuyla eşdeğer olmalıdır.

Nişan Alayı, bu nişan ağırlıkları ve nişan takımlarını saraya gönderirken alayın geçişi esnasında padişah, kasr-ı hümayundan, şehzadeler başta olmak üzere şeyhülislam ve diğer misafirler ise harem kapısı önünde özel hazırlanan yerde nişan alayını izlerdi. Harem kapı önünden nişan alayını harem-i hümayun hademesi, zülüflü teberdar ve harem-i hümayun ağaları karşılar ve gelen hediyeleri sultan adına teslim alırlardı. Harem-i hümayuna gönderilen bu kıymetli hediyeler ilgili deftere kaydedilir ve bu defterde mühürlü bir şekilde darüssaade ağasına teslim edilirdi. Sultan bu hediyelere karşılık olarak hem damada hem de bu hediyeleri getiren kişilere rütbelerine göre hediye hazırlar ve gönderirdi.⁵² Bu çalışmada da bahsi geçen damadın Padişah III. Mustafa, Şehzade Selim, Mihrişah Sultan ile sultanın annesi ve üç kadın efendiye ayrı ayrı hediyeler gönderdiği bilgisine erişilebilmektedir.⁵³

Bu hediyelerin muhtevasına bakıldığında ilk olarak "...Şevketlü mehabetlü kudretlü kerametlü padişâh-ı alem-penâh efendimiz hazretlerine..." ibaresiyle damadın padişaha sunduğu hediyelerin listesi verilmiştir:

Tablo 3. Damat Tarafından Padişah hazretlerine Gönderilen Hediyeler (BOA, TSMA No: 272/1: v. 4)

Hediyeler	Miktarı
Şeker bağçesi	adet 3
Şekerleme ile masnu' Frenkkârî fağfur tabak	adet 18 tepsi 6
Şekerleme ile masnu' billur sahan	adet 60 tabla 20
Şekerleme ile masnu' İngilterekârî kebir billur kaplı mavna	adet 40
Billur fağfur derununda Frengi semm-i aselden masnu' enva' meyve sepet	adet 27
Hereke meyve sepet	adet 120 tabla 24
Şükûfe	tabla 40
Frengi şükûfe sepet	adet 3

Türklerde, Arap âdetlerinin de etkisiyle Müslümanlıkla birlikte tatlı kültürü ve sevgisi başlamış ve gelişmiştir. Bu yüzden Osmanlı'da tatlı yeme alışkanlıklarında dinin büyük etkisinin olduğu söylenebilir. Yemeklerde, davetlerde, özel günlerde âdet üzere tatlı ayrıcalıklı bir yer edinmiştir.⁵⁴ Burada sunulan hediyelerde de nitelik ve muhteva bakımından bir geleneğin saraya da yansıtılması hükmündeki "ağız tadı" mahiyetindeki şekerlemeler ve meyve sepetlerinin padişaha hediye olarak sunulması bu hususu örnekler niteliktedir.

⁵² Aynur, "Surnâme", 67.

⁵³ BOA, TSMA No.: 272/1, v.3 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

⁵⁴ Marianna Yerasimos, *Osmanlı Mutfağı, 500 Yıllık Osmanlı Yemek Kültürü, Günümüze Uyarlanmış 99 Osmanlı Yemeği*. İstanbul, Boyut Kitapları, 87.

Vesikanın bir diğer kısmında damat tarafından şehzade hazretlerine gönderilen hediyelerin kaydı tutulmuştur. Ve kendisine hitaben vesikada; “*Nebahatlü Sultan Selim lütfullah-ı amire efendimiz hazretlerine*” ibaresi yer almıştır.

Tablo 4. *Damat Tarafından Şehzade Selim İçin Gönderilen Hediyeler* (BOA, TSMA No: 272/1: v. 4)

Hediye	Miktarı
Şeker bağçesi	adet 2
Şekerleme kutu sahan	adet 3 tabla 10
Şükûfe	tabla 20
Varaklı meyve maa kaşık kutu	adet 30; tabla 10
Hereke meyve sepet	adet 80; tabla 16

Benzer şekilde burada da şekerleme ve meyve tabaklarının, sepetlerinin şehzade için de hazırlandığı ve kendisine takdim edildiği görülmektedir.

Daha sonra ise damat tarafından Padişahın kızı Mihrişah Sultan'a “... *İffetlü ismetlü Mihrişah Sultan Efendimize*” şeklinde hitap edilmiş ve kendisine gönderilen hediyelerin listesi incelenen vesikada aşağıdaki şekliyle verilmiştir. Şekerlemelerin yine ön planda tutulduğu hediyelerin takdim edildiğine dair bilgiye ulaşılmaktadır.

Tablo 5. *Damat Tarafından Padişahın kızı Mihrişah Sultan için Gönderilen Hediyeler*(BOA, TSMA No: 272/1: v. 4)

Hediye	Miktarı
Şeker bağçesi	adet 2
Şekerleme kutu	adet 15 tabla 5
Varaklı meyve maa kaşık kutu	adet 15 tepsi 5
Hereke meyve sepet	adet 40 tabla 8
Şükûfe	tabla 1
Kebir tabla	adet 5

Son olarak Padişahın ailesinden olan eşlerine sırasıyla damat tarafından yollanan hediyelerin listesi verilmiştir. Padişahların birden fazla evlilik gerçekleştirdikleri ve çocuk sahibi oluşlarına göre eşlerinin kadın efendi mertebesine erişebildikleri bilinmektedir.⁵⁵

Bu kadın efendilere sırasıyla aynı miktarda hediyelerin sunulduğu görülmektedir. Süslü, işlemeli sepet, tabak ve sahanlarda şekerleme ve meyve hazırlanıp sunulduğu buradaki bilgilerden de öğrenilebilmektedir.

Tablo 6. *Damat Tarafından Padişahın Kadın Efendi Hazeratına Gönderilen Hediyeler* (BOA, TSMA No: 272/1: v. 5)

	Şeker bağçesi Sepet	Şekerleme Billur Sahan	Varaklı Meyve kaşık	Dökme Meyve Sepet	Şükûfe Tabla Sepet
İsmetlü baş kadına	1	15	15	40	10
İsmetlü ikinci kadına	1	15	15	40	10
İffetlü üçüncü kadına	1	15	15	40	10
İffetlü dördüncü kadına	1	15	15	40	10
Adet	4 tabla 20	60 tabla 32	60 tabla 20	120 tabla 20	40 tabla 20

⁵⁵ Sakaoglu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, 45.

Ayrıca diğer saray görevlilerine; “Sa’adetlü darü’s-sa’adetü’s-şerife ağası hazretlerine ve sa’adetlü beldar hazret-i şehriyari ağa hazretlerine ve sa’adetlü hazinedâr-ı hazret-i şehriyari ağa hazretlerine ve oda lalası ağa cenâblarına ve baş kapu oğlanına” dahi başka başka hediyelerin bu amaçla verilmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Damat Tarafından Diğer Saray Görevlilerine Gönderilen Hediyeler (BOA, TSMA No: 272/1: v. 5)

	Şekerleme billur sahan adet	şükûfe tabla	dökme meyve
Darü’s-sa’adetü’s-şerife ağası hazretlerine	12	10	60
Beldar hazret-i şehriyari hazretlerine	12	10	60
Hazinedar ağa hazretlerine	9	3	20
Oda lala başı ağaya	6	2	10
Baş kapu oğlanına	6	2	10
	45	27	160

Tüm bu hediyeler düğün merasimine iştirak eden, bir şekilde yararlılığı görülen kişiler için hazırlanır ve muhataplarına yollanırdı. Ayrıntılı olarak sunulan hediyelere bakıldığında önemli bir yekûn teşkil ettiği saptanabilmektedir. Dolayısıyla Damad-ı Şehriyari Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Paşa’nın ekonomik anlamda önemli bir güce sahip olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Ayrıca âdet üzere perşembe günleri düzenlenen gelin (arus) alayı da özenle hazırlanmaktaydı. Osmanlı hanedanına mahsus kırmızı atlas cibinlik içinde iki çift atın çektiği gelin arabasıyla naklolunan sultanların gelin alayında sadrazamın başını çektiği ileri gelen devlet erkânının ve düğüne mahsus olarak yaptırılan *nahil veya nakil* denilen düğün tezyinatının alayın önünde gitmesi usulendi.⁵⁶ Nahil, özellikle saray düğünlerinde balmumundan yapılarak gelinin önünde götürülen süslü ağaçtır. Servi ya da kavak ağaçlarından hazırlanırdı. Masnu’ meyveler; şükûfelerle altın veya gümüş varaklarla bezenerek hazırlanırdı.⁵⁷ Türk geleneği babında kabul gören bu uygulamada nahillerin büyüklüğü, damadın erkeklik kudretini; dallarına asılan meyveler ise kadının doğurganlığını temsil edecek doğrultuda olurdu.⁵⁸

Saliha Sultan’ın bahsi geçen düğün merasiminde bu gelenekten de bahsedildiği görülmektedir. “...*Seher vaktinde nişan nahli gümüşle bezenerek göz kamaştırıcı bir şekilde hazırlanmış; sarıklı erkân ve kulağuz çavuş eşliğinde sultanın makamına rütbesine göre kisve-i divani ile vekil-i hutbe olan zat-ı kerim tarafından atlı hâlde saray-ı hümayuna ulaştırılmıştır. Ve orta kapıda atlarından inip harem-i hümayun kapısı kenarındaki kısımda nişanları dariüssaade ağasına teslim edilmiş ve onun da mahalline sunulması istenmişti. Sultan hazretleri tarafından buna karşılık nişan yağlığı verilmiştir...*”⁵⁹Burada nişan yağlığından kasıt, evlenme sözü vermeyle eşdeğer bir mendilin muhataba sunulması demektir. Nişan merasimi için gerekli hususlar bu şekilde belirlendikten sonra tatbiki beklenir ve nikâh törenine geçilirdi. Bunun için merasime davetliler belirlenir ve teşrifleri beklenirdi. Bu nedenle “Şeyhülislam efendi, veziriazam, yeniçeri ağası, defterdar, reisülküttap efendi, çavuşbaşı ağa esvapları üzerinde olacak şekilde saray-ı hümayuna teşrif ederek buradan da mertebelerine göre kubbe-i alişana teşrif ederlerdi.”⁶⁰ Düğün merasimlerinde saygın kişiler ve yabancı devlet liderleri, elçileri de davet olunurken bu çalışmada sadece devlet ricalinin ve tarafların vekillerinin tören alanında yer aldığı görülmektedir. Burada bir sadeliğe gidildiği söylenebilir. Zaten yapılan merasim bir nişan ve nikâh akdi şeklinde zuhur etmiştir.

⁵⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Nahil ve nakil alaylarımız”. *Belleten*, 157/1 (1957), 162.

⁵⁷ Şemseddin Sami. *Kamus-i Türki*. (İstanbul: İdeal Kültür Yay., 1901), 1455; Nutku, “Damad”, 299.

⁵⁸ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı tarihi*. çev. Vecdi Bürün, VII, (Ankara: 1991), 378.

⁵⁹ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

⁶⁰ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

Nikâh akdi töreninde taraflar, "...*iffetlü ismetlü Saliha sultan-ı aliyetü's-şan hazretleri ve sabıka kapudan-ı derya vezir-i mükerrem yeniçeri ağası esbak Mehmed Paşa hazretleri*" olarak belirtilmiş ve aralarında akd-i tenkih olunmasında icra olunan resm fi 8 Cemaziyelahir sene 1177 yevmün semaniyye / 14 Aralık 1763'te gerçekleştirilmiştir.⁶¹

Darüssaade ağasının bu merasimlerde önemli bir yeri vardır. Aslında darüssaade ağası haremde bulunan hadım görevli, hizmetlidir ve valide sultanın yürütme erki olup dış işlerden sorumlu görevlisi bu şahıs idi.⁶² Benzer şekilde sultanların nikâh törenlerinde vekil vazifesini de icra etmekteydiler. Saliha Sultan'ın düğün merasiminde de kendisinin vekili olarak darüssaade ağası ve damad-ı şehriyari vekili olan kişi; zevc-i şer' üzere vekil tayin olunarak ve şeyhülislam hazretlerinin mihr-i muaccel miktarını zikretmesiyle nikâh akdinin gerçekleşmesine karar kılınmıştır.

Âdet olduğu üzere şahitler eşliğinde Ayasofya şeyhinin de katılımıyla dualar edilerek nikâhın hayırlara vesile olması temennisinde bulunulmuş; Ağa hazretleri, durumu padişaha bildirince saray-ı hümayundan sadrazam, şeyhülislam, darüssaade ağası, damat vekilleri, şeyh efendiye, yeniçeri ağası, defterdar, reisülküttap efendi, çavuşbaşı ve vekillere şahit olan ağalara hil'atler giydirilmiş, Tederdaran (baltacı, çadır kuran) edeple gelerek huzura çıkmış ve kendisine hubur resmi (merasim ödeneği) verilmiştir.⁶³ Buradan hareketle de nikâh akdi süreci hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Nikâhtan bir gün önce şeyhülislam tarafından belirlenen vakitte sultan hazretlerinin bulunduğu saraya teşrif için davet olunmasıyla darüssaade ağası sultanın vekili ve şahitleri saraya gelerek 10.000 altın mihr sözüyle akd-i tezvic, zer-i mezkûr, futa ve hil'atler kendilerine sunularak tören son bulmuştur.

Bu hediyelere ilaveten düğüne katılan devlet ricaline davete icap etmelerine mukabil padişah tarafından hediyeler verilmekteydi. Buradan hareketle törene katılan davetlilerin kimliği de öğrenilebilmektedir.

Tablo 8. Padişah Tarafından Törene Davetli Devlet Ricaline Takdim Edilen Hediyeler (BOA, TSMA No: 272/1: v. 2-3)

Devlet Ricali	Hediye
Semahatlü şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine	karaca semmûr kürk bohça ile arz olunur birer adet
Semahatlü darü's-sa'adetü's-şerife ağası hazretlerine	karaca semmûr kürk birer bohça ile arz olunur
Afiyetlü sultan-ı aliyü's-şân hazretleri baş ağalara	karaca semmûr kürk: 1 adet
İsmetlü sultan hazretleri kethüdalarına	1 hil'at; 12 diba; 12 telli hatayı; evsat telli Hatayî: 12 adet; çuka: 6 adet
Şahid olan ağalara	hil'at: 6 adet; telli hatayî: 24 adet; çuka: 10
Sultan hazretleri baş kapu ağalarına	hil'at: 1 adet; telli hatayî: 16 adet; çuka: 5 adet
Harem Ağalarının her birilerine	hil'at: 1 adet; telli hatayı: 16 adet; çuka: 5 adet
Yazıcı efendiye	hil'at 1 adet; telli hatayı: 16 adet; çuka 5 adet
Helvacılar kethüdasına	hil'at: 1 adet; telli hatayı: 16 adet; çuka 68 adet
Bölükbaşısına	hil'at: 1 adet; telli hatayı: 12 adet; çuka 5 adet
darü's-sa'adetü's-şerife ağası etba'ına	her birine 50 guruş
şeyhü'l-islâm efendi hazretleri etba'ına	50 guruş
ve sairilere atiyye	495 guruş

⁶¹ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

⁶² Aslan, "Harem", 12.

⁶³ BOA, TSMA No.: 272/1, v.1 (H.08.11.1177/ M.14.12.1763).

Osmanlı Devleti'nde tören ve merasimlerde taltif geleneği sık karşılaşılan bir husustur. Devlet ricali bu törenlerde katkıları dolayısıyla padişah tarafından hil'at giydirilerek ve karaca semmur kürk, hatayi, çuka nevinden hediyeler kendilerine sunularak taltif edilmekteydiler.

Burada bahsi geçen hil'at: üste giyilen elbise, kaftan demektir. Padişahın giyirdiği, taltif edilen kişinin kıymetli elbisesidir.⁶⁴ Bir hükümdarlık alameti olarak hil'atin bu merasimlerde taltif amacıyla kullanılıyor olması ve kıymetli kumaşların da bu şahıslara hediye olarak sunulması da padişahın azametinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 9. Padişah tarafından Devlet Ricaline Nikâh Merasimi Sonrası Sunulan Hediyeler (BOA, TSMA No: 272/1: v. 2)

Şahıslar	Hediyeler
Semahatlü şeyhü'l-islam efendi hazretlerine	karaca semmûr kürk bohça ile arz olunur adet: 1
Damad paşa hazretleri vekillerine	karaca semmûr kürk: birer adet
Ve iki nefer şahidlerine	hil'at adet: 2; telli hatayi donluk: adet 20; çuka donluk: 24
darüssaade ağası	hil'at: 1 adet; telli hatayi: 12 adet; çuka 5 adet yazıcısı etba'ına
kahveci başlarına	hatayi 12 adet; çuka 5 adet
semahatlü şeyhü'l-islâm efendi etba'ına	bu payeler taltifler ve dahi ziyadece surreler
teşrifatî	diba donluk 1 adet; telli hatayî donluk 1 adet; çuka 5 adet; lubace ve nağlık 1 adet
halifesine	telli hatayî donluk 1 adet; çuka 5 adet
etba'i azîme	45
sa'adetlü darü's-sa'adetü's-şerife ağası hazretleri	bade'l-akd ismetlü iffetlü sultan-ı aliyetü's-şân bir top semmûr kürk ilbas buyrulmuş hazretleri huzurlarına teşriflerinde

Hediyeler içerisinde hil'at, çeşitli hayvan derilerinden kürk, değerli kumaş çeşitleri, para keseleri bulunmaktadır. Nitekim, merasim bittikten sonra da sultanın sadrazama, bütün divan azalarına, İstanbul kadısına, nakibüleşraf ve paşalara hediye göndermek zorunluluğu bulunmaktaydı.⁶⁵ Bu vesileyle törene ilişkin bir gelenek yerine getirilmiş oluyordu.

İncelenen vesikaya bakıldığında bahsi geçen izdivacın bir düğün şenliğinden ziyade daha sade bir nişan ve nikâh akdi merasiminden ibaret olduğu görülmektedir. Damadın ekonomik refahı hediyelerde de kendisini göstermektedir.

Şenliklere bu törende yer verilmemesinin nedeni muhtemelen Saliha Sultan'ın mevcut padişahın kızı olmamasından ziyade yaptığı ilk evlilik olmadığı içindir. Hatta öyle ki bu izdivaç, Saliha Sultan'ın gerçekleştirmiş olduğu son evlilik olup 6-7 yıllık evlilik hayatı sonrası eşinin vefatıyla son bulmuş ve bir süre sonra kendisi de vefat etmiştir.

Sonuç

Osmanlı padişahları on altıncı yüzyıla kadar siyasi gayelerle, Anadolu beyleri, onların oğulları veya ulema ailelerine mensup kişilerle, güçlü komutanlar ve âlimlerle, devşirme paşalarla ve dinî zümreye mensup şahıslarla kızlarının veya kız kardeşlerinin evlenmelerini teşvik etmişlerdir. Sultanların evlilikleri padişahın uygun gördüğü zamanda ve yine padişahın damat adayını kendisinin seçmesiyle gerçekleşirdi. Sarayda tertip edilen bu düğün şenliklerindeki organizasyon padişahın prestijinin sergilenmesi bakımından da önem arz ederdi. Padişahların evlilik kararı ve sonrasında bizzat padişaha verilmesi teamül hâline getirilen hediye veya paraların saray harcamalarında kullanılabilmesi üzerinde durulması gereken başka bir

⁶⁴ Mehmet Şeker, "Hil'at". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 18, (1998), 25.

⁶⁵ M. Çağatay Uluçay, "Onsekizinci asırda yapılan sultan düğünlerine umumi bir bakış". *Yeni Tarih Dergisi*, 1, (1957), 80-3.

hususdur. Bu evliliklerde damat paşanın çeyiz dışında özellikle padişah ve varsa valide sultana takdim ettiği hediyeler bozdurulmadığı takdirde sarayda muhafaza edilirdi.

Padişahların kız çocukları yani sultanlar, tarih boyunca, birkaçı dışında, doğumla ölüm arasında sabit bir döngüde yaşamışlar ve tarih araştırmalarına daha çok evlilikleri dolayısıyla konu olmuşlardır. Çünkü sultanların genel itibarıyla çok sayıda evlilik gerçekleştirdikleri tespit edilebilmektedir. Bu çalışmaya konu olan Sultan III. Ahmed'in kızı Saliha Sultan'ın da siyasi gayelerle ve dönemin padişahlarının da tavsiyesi üzerine çok sayıda evlilik yaptığı bilinmektedir. Biri sadrazam olmak üzere önde gelen paşalarla gerçekleşen evliliklerin ortak noktası paşaların, Saliha Sultan ile evli iken vefat etmeleridir. Bu durum, evliliklerin genel olarak paşaların ilerleyen yaşlarında gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu evliliklerden sonuncusu da Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Paşa ile gerçekleşmiştir. Nikâh, Saliha Sultan'ın Eyüp'teki sarayında icra edilmiş ve merasime Şeyhülislam Dürrişâde, Darüssaade Ağası ve Mehmed Paşa'nın kethüdası katılmıştır. Mehmed Paşa bu nikâhta 10.000 altın mihr-i müeccel tahsis etmiştir. Saliha Sultan, Lale devrinin görkemli çağı neticesinde tahttan indirilen babasından sonra yeni hükümdarlara bağlılığını bildirmiştir. Yaptığı bu son evlilik de III. Mustafa zamanında sultanın arzusu üzerine gerçekleşmiştir. Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Paşa'nın ölümü sonrasında tekrar bir evlilik yapmadığı ve kısa bir süre sonra Saliha Sultan'ın vefat ettiği bilgisine ulaşılabilmektedir.

Bu çalışmada Saliha Sultan'ın yaptığı bu son evliliğe dair nişan ve nikâh merasimi süreci üzerinde durulmaya çalışılmıştır. 18. yüzyılda icra edilen bu düğünü genel olarak değerlendirdiğimizde büyük oranda teşrifat kaidelerine bağlı bir tören düzenlendiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki nişan ve nikâh merasimi bazında gereken bütün kurallarına uyulduğu görülmektedir. Saliha Sultan'ın düğününün diğer düğünlerden farkı düğünün bir şenlik düzeninde değil de nikâh töreni şeklinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bunda kuşkusuz dönemin padişahının kızı olmaması ve çok sayıda yaptığı evliliklerden sadece biri olması etkili olmuştur. Ancak damat tarafından gönderilen nişan takımı ve hediyelerde masraftan kaçınılmamış olması damadın maddi gücünü ve evliliklerdeki ekonomik gayenin varlığını göstermesi hasebiyle önemi haizdir. Nitekim sunulan hediyeler padişahın hazinesine belirli oranda katkı sağlamıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA) Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Evrakları (TSMA.e), No.: 272/1: H.08.11.1177/ M.14.12.1763), v.1-5).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Evrakları (TS.MA-e), No.: 422/1-6, (29 Zilhicce 1142/ 15 Temmuz 1730).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Evrakları, (TSMA.E) No.: 790/39; 156/61.

Kaynak Eserler

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, haz. Kazım Arısan & Duygu Arısan Günay, (1995)

Ahmet Lûtfî Efendi, *Vak'anüvîs Ahmet Lûtfî Efendi Tarihi*, IV-V, haz. Yücel Demirel, (İstanbul: Yapı Kredi Yay.,1999).

Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve teşkilâtımız: (Teşrifât ve teşkilât-ı kadimemiz)*, neş. Niyazi Ahmet Banoğlu, (İstanbul: Kervan Kitabevi, 1921).

Çelebizade İsmâil Âsım Efendi, *Târîh-i İsmâil Âsım Efendi*, 6, haz. Kemal Efendi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1135).

Mehmed Raşid, *Tarih-i Raşid*, IV, İstanbul (1282).

Araştırma-İnceleme Eserler

Abdülazim Mahmud ed-Dîb., “Çeyiz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, (TDV Yay., 1993), 296-7.

Acar, Funda “Osmanlı’da Padişah Oğulları ve Kızlarının Eşitlendiği Alan: Teşrifat”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, 14 (27), (2015), 183-202.

Aktepe, M. M., “Ahmed III”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, II, (1989), 34-8.

Akyıldız, Ali, “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Saray Kadınları”, *Dergâh Dergisi*, 105 (1), (1998), 16-8.

And, Metin, *Kırk Gün Kırk Gece, Osmanlı Düğünleri ve Şenlikleri Geçit Alayları*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2020.

And, Metin, *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1982).

Aslan, Selahattin, “Osmanlı Devleti’nde Siyasal İktidar Unsuru Olarak Harem”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), (2011), 1-13.

Aydın, Mehmet Ali, “Mehir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 28, (2003), 389-91.

Aynur, Hatice, “Saliha Sultan’ın Düğün Töreni ve Şenlikler”. *Tarih Toplum*, 61, (1989), 31-9.

Aynur, Hatice, “Surnâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, (2009), 56-7.

Balaman, Ali Rıza, *Gelenekler, töre ve törenler*. (Betim Yay., 1983).

Berber, Oktay, “Türk kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (10), (2009), 1-11.

Budak, Mert, “Osmanlı -Rus ilişkilerinde Kafkasya”, *Avrasya Etüdleri*, 4 (103), (1995), 103-27.

Davis, Fanny, *The Ottoman lady: A social history from 1718 to 1918*. (Greenwood Yay.,1986).

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (Aydın Kitabevi, 2009).

Dumas, Juliette, “Bir Prenses Bir Köleyle Evlenirse”, *Toplumsal Tarih*, 209, (2011), 2-7.

Dumas, Juliette, “Erken Modern Dönemde Dâmâd-ı Şehriyârî”, *Toplumsal Tarih*, 226, (2012), 34-9.

Dumas, Juliette, “Osmanlı Hareminden Fransız Sarayına”, *Toplumsal Tarih*, 202, (2010), 2-8.

Giz, Adnan, “Üç Yaşında Evlenen Sultanlar”. *Tarih Dünyası*, 3, (1950), 105-7.

Güler, Mustafa-Rahime Özdamar, III. Ahmed’in Kızı Saliha Sultan ve Vakıfları (1127-1192/1715-1778), *Tarih Dergisi*, 75 (2021/3), 117-58.

Güngör, Tahir, “Vak’anüvis Hakim Eefendi Tarihi (Metin ve Tahlil)”, (DT, Marmara Ü., İstanbul, 2014).

Hammer, Joseph Freiherr Von-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, XIV, yay. haz. Erol Kılıç - Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1994.

Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*. (Çev. Vecdi Bürün), VII, (1989), 378; VIII, (1991), 7-172.

İnalcık, Halil, “Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü”, (1569), *Belleten*, XII (46), (1948), 359-67.

Kılıç, Dündar Ali, *İmparatorluk Seremonisi*. Tarih Düşünce Kitapları, (2004).

- Köse, Osman, "XVIII. yüzyıl Osmanlı-Rus münâsebetleri". *Osmanlı*, 1, (1999).
- Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. (TTK Yay.,1999).
- Mertayak, Aydın, "Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya sefâreti ve sefâretnâmesi (1722-1723)". (Yayınlanmamış YLT), Gaziosmanpaşa Ün., 2005).
- Nutku, Özdemir, "Damad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, (1993), 434-5.
- Özgüdenli, Osman G., "Sultân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, (2009), 496-7.
- Peirce, Leslie, *Harem-i Hümayûn Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*. çev. Ayşe Berktaş, (Tarih Vakfı Yurt Yay.,2002).
- Sakaoğlu, Necdet, *Bu Mülkün Kadın Sultanları: Valide Sultanlar, Hasekiler, Kadın Efendiler, Sultan Efendiler*. (Oğlak Yay.,2008).
- Savaş Ali İbrahim, "Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, 11, (1996), 111-24.
- Savaş, Ali İbrahim, "Osmanlı Elçilerinin Sefâret Güzergâhları", *Toplumsal Tarih*, 27, (1996), 54-62.
- Şeker, Mehmet, "Hil'at", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 18, (1998), 25-7.
- Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki*. (İdeal Kültür Yay., 2019).
- Tezcan, Hülya, *Osmanlı Sarayı'nın Çocukları: Şehzade ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*. (Aygaz Yay., 2008).
- Tuğlacı, Pars, *Osmanlı Saray Kadınları*. (Cem Yay.,1985).
- Uluçay, M. Çağatay, "Fatma ve Safiye Sultanların Düğünlerine Ait Bir Araştırma". *İstanbul Enstitü Mecmuası, Baha Matbaası*, IV, (1958), 68-87.
- Uluçay, M. Çağatay, "Onsekizinci Asırda Yapılan Sultan Düğünlerine Umumi Bir Bakış", *Yeni Tarih Dergisi*, 1, (1957), 80-3.
- Uluçay, M. Çağatay, *Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İçyüzü*, (İnkılab Yay., 1959).
- Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*. (Ötüken Yay., 2011).
- Unat, Faik. Reşit, "Kapıcıbaşı Nişli Mehmet Ağa'nın Moskova Sefâretnâmesi" *Tarih Vesikaları Dergisi*, 2 (10), (1942), 284-99.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Nahıl ve Nakil Alaylarımız", *Bellekten*, 157 (1), (1957), 55-67.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*. (TTK Yay.,1988).
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*.4 (2), (TTK Yay., 1995).
- Yerasimos, Marianna, *Osmanlı Muftağı, 500 Yıllık Osmanlı Yemek Kültürü, Günümüze Uyarlanmış 99 Osmanlı Yemeği*, İstanbul, Boyut Kitapları.

Ekler**a. Metin çevirisi**

-1-

Akd -i zevc-i selâtin-i ismet-ayîn

Yevm-i perverin? tertibinden bir gün mukaddem saray-ı amîrede mevzû' divan-ı âlî olan kubbe-i Hümâyûn odalarında

Olan ziyet-i mahsûsasından fazla daire-i imâdar yasdıklar ve minderler ve divanhâne-i umûm kalıçeler tefrişe

Ve sahib-i devlet hazretlerinin oturacakları mahall-i merdini muk'ad ile tertîb ve daire-i aklam ve reis efendi

Taht-ı mehterhânedan mefrûşat ile firaş ve amade kılunur ba'de resm-i kadîmüzre arz ve takdîm üzerem olan

Nişân-ı mihmanî tekmîl ve Sultan hazretlerini hutbeye damad-ı şehriyârî tarafından bari'e tevekkül olunur tertîb olunan

Mihmânî-i nişan gâhice saray-ı asafî gâhice damad-ı hazret-i şehriyârî sarayında cem' ü a'bad ve ahsar olunan

Mücevherat ve mihr-i muaccel olan zer-i meskuk abesin ve bir muadd-ı ayin-i kadîm kand-i nebat ve enva'ı şeker bat-ı sim endûd fütalara

Vaz' olunduktan sonra piyâde mücevvezeler ve orta kuşak ile gidecek ağalara şekerleme fütalarından birer danesi tevzî'

Ve cevâhîr ve altun tepsiler dahi mücevveze ve semmûr erkân kürklü ağalara ziver agras kılunub nişib ü firâzda ağalar nigâh-bân.

Ve muîn olmak için ihtiyaten birer ikişer ağalar dahi ta'yin olunur. Ale's-seher nişân-ı va'la-yü's-şân ve nahl-i sim-i nur-efşan der-piş olduğu hâlde ibtidâ-yı mücevveze ve erkân ile kulağuz çavuş ba'de mücevveze ve erkân ile sultan-ı aliyetü's-şân

Hazretlerinin kusvâları ba'de rütbesine göre kisve-i divânî ile vekil-i hutbe olan zât-ı kerîm süvâr olunub bu tertîb ile saray-ı

Hümâyûna duhûl ve orta kapuda rahşlarından nüzul idüb harem-i hümâyun dervâzesi kenarındaki kısımğâhta nişânlarını

Semahatlü darü's-sa'adetü's-şerife Ağası hazretlerine teslim; anlar dahi mahalline arz-ı takdîm buyurub sultan-ı zişan hazretleri taraflarından

Nişân yağlığı vasıl olduktan sonra kudretlü sahib-i devlet ve semahatlü şeyhü'l-islâm efendi hazerâtı vüzerâ-yı a'zam ve yeniçeri ağası ve defterdar ve reisü'l-küttâb efendiler ve çavuşbaşı ağa esvâb-ı divâniyyeleriyle saray-ı hümâyûna vürüd ve kubbe-i alişâna alâ merâtibihim

Ma'dud iderler ba'de darü's-sa'adetü's-şerife ağası hazretlerine ve damad-ı şehriyari hazretlerinin taraflarından vekil olan zât-ı kerimin

Zevc-i şer'i üzre sübut bulan vekâletlerini semahatlü Şeyhü'l-islâm efendi hazretleri tezvîc ve ta'yin olunan mihr-i muaccel tesmiyesiyle

Sultan-ı ismet nişân akd-i a'zam hazretleri akd-i tezvîc buyurur. Müşahidin hazirun bi'l-meclis ekseriya Ayasofya şeyhleri olmağla şeyh efendi

o hasînde dest-i niyâz-bâz ve tair duâ-i arşın peymanı sema-pervâz eyledikten sonra akd-i şerîf mezkûr ağa-yı müşarûn-ileyhe

hazretlerinin ma'rufalarıyla ma'ruzât-ı rikâb-ı müstetâb-ı mülûkâneoldukda taraf-ı hümâyûndan sadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi hazretine

ve darü's-sa'adeti's-şerife ağası rû-mal hazret-i şehriyârî vekilleri hazretlerine ve Şeyh efendiye iktizasına göre görenler ve yeniçeri ağası

ve defterdar ve reisü'l-küttâb efendide ve çavuşbaşı ve vekillere şahid olan ağalara hil'atler ilbâs olunub ba'de teberdaran

te'dible gelüb hubur-ı rüsum icra olunub avdet olunur.

-2-

İffetlü ismetlü Saliha Sultan-ı aliyetü's-şân hazretlerinin sabıka kapudan-ı deryâ vezir-i mükerrrem Yeniçeri Ağası esbak Mehmed Paşa hazretlerine akd-i tenkih olunmasında icra olunan rüsum

Fi 8 cemazi'el-ahir sene 1177 yevmün semaniye

Bir gün akdem semahatlü şeyhü'l-islâm efendi hazretleri irâde olunan vaktde sultan hazretlerinin saraylarına teşrif eylemek üzere da'vet olunurlar. Ve yevm-i merkumda sa'adatlü darü's-sa'adetü's-şerife ağası hazretleri iffetlü ismetlü sultan-ı aliyetü's-şân hazretlerinin vekilleri ve şahidleri ve teşrifat-ı sultan-ı müşarunileyha hazretlerinin saraylarına gelüb semahatlü şeyhü'l-islâm efendi hazretlerinin

teşrifatlarına muhtar olan saat-i hulûfda on bin altun mihr-i muaccel tasrihiyle akd-i tezvic ve zer-i mezkûr futâ ve hil'atler ilbas olunub avdet olunmuş
Semahatlü şeyhü'l-islam efendi hazretlerine; karaca semmûr kürk bohça ile arz olunur adet: 1
Damad paşa hazretleri vekillerine; karaca semmûr kürk: birer adet
Ve iki nefer şahidlerine; hil'at adet: 2; telli hatayi donluk: adet 20; çuka donluk: 24
darü's-sa'adetü'ş-şerife ağası yazıcısı etba'ına; h il'at: 1 adet; telli hatayi: 12 adet; çuka 5 adet
kahveci başlarına; hatayi 12 adet; çuka 5 adet
semahatlü şeyhü'l-islâm efendi etba'ına bu payeler taltifler ve dahi ziyadece surreler verilmiş
teşrifatî; diba donluk 1 adet; telli hatayî donluk 1 adet; çuka 5 adet; lubace ve nağlık 1 adet
halifesine; telli hatayî donluk 1 adet; çuka 5 adet
etba'i azîme: 45
sa'adetlü darü's-sa'adetü'ş-şerife ağası hazretleri bade'l-akd ismetlü iffetlü sultan-ı aliyyetü'ş-şân hazretleri huzurlarına teşriflerinde bir top semmûr kürk ilbas buyrulmuş
Damad paşa hazretleri taraflarından;
Ağırlık namıyla; 4.000 guruş
Hatem baha; 3000 guruş
Diba-yı rumi; 100 adet
Ağır telli hatayî: 200 adet
Evsat telli hatayi: 60 adet
Sade hatayi; 100 adet
Beldar taklidi (İngiliz): 150 adet
Atlas: 50 adet
Taraklı atlas (frengi): 50 adet
Ma'hur (Nemçe) ve çuka: 15 adet
Çuka -: 60 adet
Ağır boyama: 60 adet
Şeker ile memlu' kutu: 160 adet
Semahatlü şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine Karaca semmûr kürk bohça ile arz olunur birer adet
Semahatlü darü's-sa'adetü'ş-şerife ağası hazretlerine karaca semmûr kürk birer bohça ile arz olunur
Afiyetlü sultan-ı aliyyetü'ş-şân hazretleri baş ağalara karaca semmûr kürk: 1 adet
İsmetlü sultan hazretleri kethüdalarına; 1 hil'at; 12 diba; 12 telli hatayi; evsat telli Hatayî: 12 adet; çuka: 6
-3-
Şahîd olan ağalara; hil'at: 6 adet; telli hatayî: 24 adet; çuka: 10 adet;
Sultan hazretleri baş kapu ağalarına; hil'at: 1 adet; telli hatayî: 16 adet; çuka: 5 adet
Harem Ağalarının her birilerine hil'at: 1 adet; telli hatayi: 16 adet; çuka: 5 adet;
Yazıcı efendiye: hil'at 1 adet; telli hatayi: 16 adet; çuka 5 adet
Helvacılar kethüdasına; hil'at: 1 adet; telli hatayi: 16 adet; çuka 68 adet
Bölükbaşısına; hil'at: 1 adet; telli hatayi; 12 adet; çuka 5 adet
darü's-sa'adetü'ş-şerife ağası etba'ına: her birine 50 guruş
şeyhü'l-islâm efendi hazretleri etba'ına: 50 guruş
ve sairlerine atıyye; 495 guruş
Sadr-ı sâbık Mustafa Paşa tarafından iffetlü azimetlü takdim olunan nişan takımı defteridir. Sultan-ı aliyyetü'ş-şân efendimiz hazretleri taraf-ı beherlerine kılma;
Kebir elmas yüzük ve elmas ile müzeyyen altun kutu ve altun tepsi kıt'a 1
Kebir elmas sorguç kıt'a 1
Elmas ile murassa kelime-i tevhid kıt'a 1
Elmas ile murassa İstefan kıt'a 1
Elmaslı kebir zümürüd küpe çift 1
Elmas ve zümürüd ve inci ile müzeyyen şal mücevher nikâb kıt'a 1
Bektaşî resminde kebir zümürüd düğmeli ve incü üzereli elmas çep ü rast çift 1
Elmas bilezik çift 1
İki yanlu elmas kuşak maa altun çekme kullâb kıt'a 1
Elmas ile murassa elbise kıt'a 1
Elmas ve zümürüd lâ'l ve incü ile murassa fular çift 1
Elmas ve zümürüd lâ'l ve incü ile murassa babuc çift 1
Elmas ile zümürüd lâ'l ve incü ile murassa zerrin naleyn çift 1
Elmas ile murassa tarak kıt'a 1

Ağırlık namıyla;
 4 adet diba kise içinde murassa zincir 4000 guruş
 Pay-endaz için seraser İstanbuli diba top 3
 Sim sagir nahil kıt'a 1
 Mücevherat vaz' olunan sim tepsi 8 adet
 Sagir nahil kıt'a 22
 evsat nahil kıt'a 18: 22+18: 40
 sim-i halisden mesnevî şeker kutusu adet 2
 şeker bağçesi adet 3
 şekerleme enva' kutusu 30 adet tabla 10
 varaklı meyve maa kaşık kutusu tepsi 10
 sim kutu tabak sim ile memlu sepet 2
 dökme meyve sepet 60-20: 40
 şükûfe tabla adet 20
 kebir mevzu' şükûfe adet 1
 şükûfe nahil adet 2
 -4-

Şevketlü mehabetlü kudretlü kerametlü pad-şâh-ı alem-penâh efendimiz hazretlerine
 Şeker bağçesi adet 3, Şekerleme ile memlu frenkarî fağfur tabak adet 18 tepsi 6, Şekerleme ile memlu billur sahan adet 60 tabla 20, Şekerleme ile memlu İngiltere-kârî kebir billur kaplı mavna adet 40, Billur fağfur derununda frengi semm-i aselden mesnevî enva' meyve sepet 27, Hereke meyve sepet 120 tabla 24, Şükûfe tabla 40, Frengi şükûfe sepet 3.
 Nebahatlü Sultan Selim lutfullah-ı amire efendimiz hazretlerine;
 Şeker bağçesi adet 2, Şekerleme kutu sahan 3 tabla 10, Şükûfe tabla 20, Varaklı meyve maa kaşık kutu 30; tabla 10, Hereke meyve sepet 80; tabla 16.
 İffetlü ismetlü Mihrişah Sultan Efendimize;
 Şeker bağçesi adet 2, Şekerleme kutu 15 tabla 5, Varaklı meyve maa kaşık kutu 15 tepsi 5, Hereke meyve sepet 40 tabla 8, Şükûfe tabla 1, Kebir tabla adet 5.
 Sa'adetlü darü's-sa'adetü'ş-şerife ağası hazretlerine ve sa'adetlü beldar hazret-i şehriyari ağa hazretlerine ve sa'adetlü hazinedâr hazret-i şehriyari Ağa hazretlerine ve oda lalası ağa cenâblarına ve baş kapu oğlanına dahi başka başka bu vechle verilmiş

	Şekerleme billur sahan adet	şükûfe tabla	dökme meyve
Darü's-sa'adetü'ş-şerife ağası hazretlerine	12	10	60
Beldar hazret-i şehriyari hazretlerine	12	10	60
Hazinedar ağa hazretlerine	9	3	20
Oda lala başı ağaya	6	2	10
Baş kapu oğlanına	6	2	10
	45	27	160

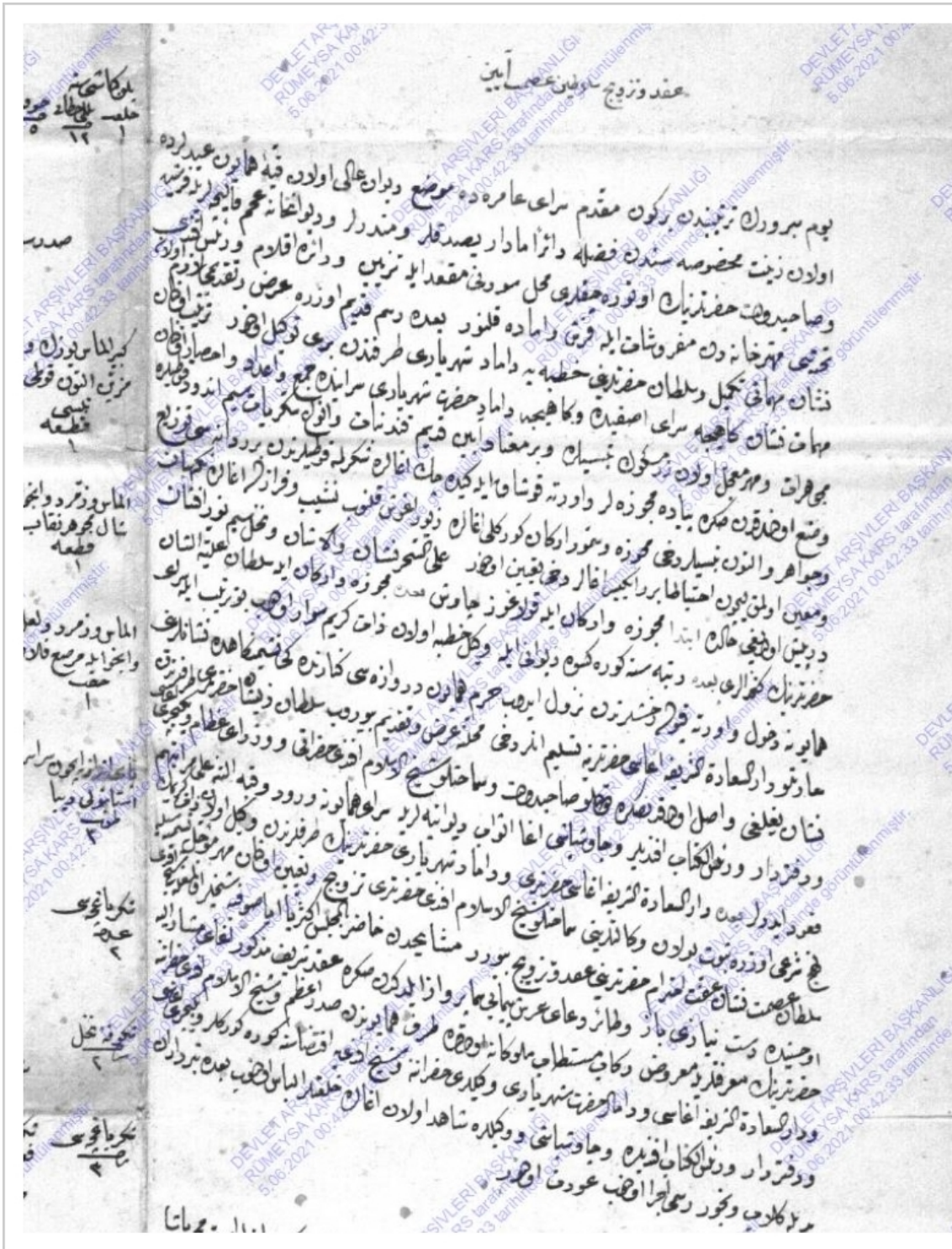
-5-

Kadın Efendi hazeratına;

	Şeker bağçesi sepet	şekerleme billur sahan	varaklı meyve kaşık sepet	dökme meyve sepet	Şükûfe tabla
İsmetlü baş kadın hazretlerine	1	15	15	40	10
İsmetlü ikinci kadın hazretlerine	1	15	15	40	10
İffetlü üçüncü kadın hazretlerine	1	15	15	40	10
İffetlü dördüncü kadın hazretlerine	1	15	15	40	10
Adet	4 tabla 20	60 tabla 20	60 tabla 32	120 tabla 20	40 tabla 20

b. Orjinal metin

Summary

The family is considered an important cultural element in Turks. At this point of union with marriage, wedding ceremonies are considered the first step in the formation of the family. The foundations of the Ottoman Empire are based on the Turkish-Islamic state traditions established before it. It is possible to encounter the reflections of this tradition at every level of the state. In this context, state officials, who also comply with the rules of organization and attendance, have been able to keep the ceremonies organized by taking some protocol rules as a cultural heritage alive for many centuries at the point of promoting the prosperous structure of the state inside and outside. Among these ceremonies, which are also very important from a social point of view, the most important element of Ottoman entertainment life is undoubtedly the wedding festivities organized on various occasions. With this structure, the wedding ceremonies specific to the members of the dynasty, which are held with the participation of participants from every stratum of the society, also have a fusing feature between the state and the subjects. In addition, on the occasion of these wedding ceremonies, the ruler had the opportunity to show the power of his authority, the tradition was kept alive with magnificent ceremonies, and the members of the rival states were enabled to witness this power. Therefore, the main purpose of keeping such a culture alive in the entertainments organized within the framework of these wedding ceremonies was due to the idea of basing the reputation of the ruler on a solid foundation. As a matter of fact, political moves were in question in the marriages of his daughters and sisters with the encouragement of the sultan. Apart from the benefit of the economic power of the groom candidates chosen by the ruler to the treasury, the principality, where the state was in political trouble, and the aim of subordinating the members of the state was an effective factor in this. The marriages made with the ulema were based on the principle of legitimizing the authority of honoring the sultan's reputation. For this reason, their sisters and daughters were encouraged to marry with older pashas, gentlemen and scholars from a young age. In the Ottoman sultanate tradition, the sultan's daughters were rewarded with rich assignments or special allocations when they reached the age of ten. When they reached the age of engagement or marriage, they were married to pashas who could be considered financially rich, with ostentatious ceremonies.

Saliha Sultan, which is considered as the subject of the study, III. She is Ahmed's daughter. During the reign of his uncle, Mahmut I, who ascended the throne both during and after his father, and then his brother III. During the reign of Mustafa, he had five-six marriages with the encouragement of the sultans of the period. He had his first marriage when he was thirteenth years old. Due to the fact that all of his wives were older than him, he was widowed at certain intervals, but he married reputable people as long as he lived. In this study, the ceremonial process of marriage with Kaptan-ı Derya Nişli Mehmed Pasha, which was recorded as the last marriage of Saliha Sultan, was discussed; An evaluation has been made based on the archive documents of the ceremony and the chronicles of the period.